

הישיבה המאתיים עשרים ושמונה (רכ"ח)

ביום י"ב בניסן התשנ"ו (1 באפריל 1996), בשעה 3.00 אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים ארי אבנר, שרגא אברמסון, עוזי אורנן, שרגא אירמאי, אילן אלדר, יהושע בלאו, זאב בן-חיים, משה בר-אשר (יו"ר), גדעון גולדנברג, אהרן דותן, אברהם טל, דוד טנא, יוסף יהלום, ישראל ייבין, שלמה מורג, אמציה פורת, גד בן-עמי צרפתי, מנחם צבי קדרי ויהודה רצהבי;
 החברים-היועצים שמעון זנדבנק, אפרים חזן, יעקב בן-טולילה, אבנר טריינין, אברהם יבין, קציעה כ"ץ, יעקב מנצור, יזהר סמילנסקי, משה עסיס, אורי שמעוני ושמעון שרביט;
 המנהל הכללי נתן אפרתי; עובדי המזכירות המדעית גבריאל בירנבאום, רונית גדיש, עינת גונן, קרן דובנוב, צביה זמירי, מלכה זמלי, ויוסף עופר;
 עובד הלשכה למינוח טכנולוגי בחיפה רון אירמאי;
 ד"ר שלומית שרייבום-שבטיאל.

סדר היום: א. ברכות

- ב. הרצאתה של שלומית שרייבום-שבטיאל: "מסורת מול שינוי בעבודת האקדמיה ללשון הערבית בקאהיר"
- ג. אישור הצעת התקציב לשנת 1996
- ד. נטיית הפועל: גזרת ל"י; צורות סביל בגזרת ע"ע; צורות הציווי של יצר, יצק
- ה. אישור הודעת ועדת הדקדוק

א. ברכות

מ' בר-אשר: חברי האקדמיה המכובדים, אני מתכבד מאוד לפתוח את הישיבה ה-228 של האקדמיה.
 אני פותח אותה בשלוש ברכות: ברכה לחברינו יהודה רצהבי ושמעון זנדבנק, שנתעטרו בכתר פרס ישראל; וברכה לאחד המזכירים המדעיים של האקדמיה, ד"ר יוסף עופר, שהתעטר בתואר דוקטור לפילוסופיה של האוניברסיטה העברית בציון "מעולה".

ב. הרצאתה של שלומית שרייבוים-שבטיאל: "מסורת מול שינוי בעבודת האקדמיה ללשון הערבית בקאהיר"

מ' בר-אשר: נפתח את הישיבה בהרצאתה של ד"ר שלומית שרייבוים-שבטיאל על הנושא 'מסורת מול שינוי בעבודת האקדמיה ללשון הערבית בקאהיר'. ההרצאה מבוססת על עבודת דוקטור באוניברסיטת תל-אביב, שעסקה באקדמיה ללשון הערבית. הגב' שרייבוים-שבטיאל היא בתו של חבר האקדמיה שכיהן בה תקופה ארוכה, חברנו המנוח יצחק שבטיאל.

ש' שרייבוים-שבטיאל: מאז סיימתי את עבודת המחקר על האקדמיה ללשון הערבית במצרים וקיבלתי את התואר 'דוקטור', זכיתי להרצות על הנושא כמה וכמה פעמים, ובכל פעם, כדרכו של מי שעומד בפני קהל, אחזה בי התרגשות. אבל מעולם לא התרגשתי כפי שאני מתרגשת היום בעמדי מולכם, רבותיי. לא רק שחלקתם לי כבוד רב בתחום המקצועי; זיכתם אותי בהזדמנות יחידה בגדולתה לבוא אל הבית הזה, שהיא אכסניה לאבי יצחק שבטיאל ז"ל, ולהביא בפניכם פרי מחקר ששורשיו ומוסדותיו מבית אבא. שהרי תורה שאין לה בית אב אינה תורה. ברשותכם, רבותיי, אני מקדישה הרצאתי זו לאבא עליו השלום.

מסורת מול שינוי בעבודת האקדמיה ללשון בקאהיר

جمع اللغة العربية بالقاهرة, האקדמיה ללשון הערבית בקאהיר, נוסדה כידוע בשנת 1932 מטעם המלך פואד, אחרי כמה וכמה ניסיונות פרטיים שלא עלו יפה, מסוף המאה התשע עשרה, להקים גוף שייטול עליו את הטיפול בענייני הלשון בתקופה הרת גורל זו של ההיסטוריה הערבית. קדמה לה האקדמיה בדמשק, שנוסדה ב-1919, ואחריה נוסדו עוד האקדמיה בבגדאד בשנת 1947 והאקדמיה ברבת-עמון ב-1976. ב-1961 נוסד במרוקו המוסד לתיאום של הליגה הערבית, *مكتب تنسيق التعريب في الوطن العربي برباط*, שעיקר תפקידו לדאוג להאחדת המינוח בארצות ערב השונות. האקדמיה של קאהיר היא המובילה והבולטת שבין המוסדות ללשון בעולם הערבי. כתר המנהיגות שמור בידה מאז הקמתה, לא רק בגלל פעילותה הנמרצת ולא רק מכוח מעמדה הפוליטי של מצרים בעולם הערבי, אלא משום שהאקדמיה הקאהירית השכילה לרכוש את תמיכתם של כל האקדמיות הערביות האחרות באמצעות שיתופן הרצוף בעבודתה. בכל שנה עורכת האקדמיה ביזמתה ובתוך ביתה בקאהיר את ועידתה - *ال مؤتمر* - שבה נוטלים חלק על פי הזמנתה נציגי כל האקדמיות הערביות האחרות. בוועידה זו מעלה האקדמיה המצרית את הנושאים הראויים בעיניה לטיפול ומביאה את הצעותיה השונות לדיון ולהחלטה. כל ההחלטות הנוגעות לענייני הלשון עצמה מתקבלות במסגרת זו בלבד. בכך מחזקת האקדמיה הקאהירית את מעמדה כמנהיגת התהליך הלשוני, ומגנה על עצמה מפני ביקורת מבחוץ על פעולותיה. הלשון הערבית, המקודשת לעמי האסלאם, אינה נחלתה הבלעדית של מצרים, ועל כן היא מחויבת בדין וחשבון עליה לעולם הערבי כולו. באמצעות שיתוף זה יוצאת האקדמיה ידי חובתה.

בעת הקמתה מנתה האקדמיה עשרים חברים, כולם אנשי מפתח בחיי הלשון והתרבות במצרים. בהם ד"ר מנצור פהמי, דקן הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטה של קאהיר; אחמד אל עואמרי, המפקח הראשי על הוראת הלשון הערבית במשרד החינוך של מצרים; והרב הראשי של הקהילה היהודית, הרב חיים נחום. כמו כן היו חברים בה כמה מזרחנים זרים: האיטלקי נלינו, הצרפתי מאסיניון והגרמני פישר. היום מספר חברי האקדמיה הוא שלושים ושלושה. מעולם לא מונתה אישה לאקדמיה. בדצמבר האחרון נפטר נשיא האקדמיה, הד"ר אבראהים ביומי מדכור, לאחר למעלה מעשרים שנות כהונה, שהחלו אחרי מותו של הנשיא הקודם, טה חסיין. הנשיא הנוכחי הוא ד"ר שוקי צ'יף, מומחה בתחום הספרות הערבית.

נושאי עבודת האקדמיה

מאז היווסדה ועד ימינו עוסקת האקדמיה הקאהירית בשני נושאים עיקריים: האחד, *טיסיר اللغة* - הקלת הלשון, והשני, *وضع المصطلحات* - קביעת המונחים. מפאת קוצר היריעה, אשתדל להביא את העיקר שבטיקור בשני תחומים אלה. רעיון *טיסיר اللغة*, הקלת הלשון, עלה בד בבד עם הקריאות להחייאת הלשון הערבית, שהחלו מסוף המאה התשע עשרה, עם תחילת התגבשותו של רעיון הלאומיות הערבית.

הסדר העולמי החדש, שהושגת על חלוקה ללאומים, העמיד את לשונות העמים כאחד היסודות של הגדרתם העצמית. הלשון הערבית, כמו גם הלשון העברית של אותה התקופה כידוע, עמדה מול צעד זה של ההיסטוריה בלתי מוכנה. כמה מאות שנים של כיבוש זר עיכבו את התפתחותה של *اللغة الفصحى*, הלשון הערבית הצחה, במידה שהביאה למותה, והעלו במקומה את הלשונות הזרות שהביאו עמם השליטים: תחילה הטורקית ואחר כך הצרפתית והאנגלית.

המפגש עם העולם המערבי, שהלך והתהדק בתקופה זו, הבליט את אולת ידה של הלשון הערבית מול צורכי הזמן, במלוא חריפותה. נחשול המושגים החדשים שזרם מן המערב לא מצא מענה באוצר המילים המאובן של הלשון הקלסית, והביא לעליית מעמדה של לשון הדיבור, *לغة العامية*, שבכוח חיותה וחירותה מילאה את מחסוריה על נקלה.

اللغة الفصحى, לשון הקוראן ומורשת תרבותו, יסוד הלאומיות הערבית, עמדה בפני הסכנה של היחלשות מעמדה, הן מצד הלשונות הזרות הן מצד לשון הדיבור. במצרים של תחילת המאה הפכו האנגלית והצרפתית לשונות האליטה החברתית, ולשון הדיבור - *العامية* - אפילו הוצעה מצד חוגים שתמכו בלאומיות טריטוריאלית מנותקת מן העולם הערבי, לשמש לשון ממלכתית במקום הלשון הצחה - *الفصحى*.

הצורך בהחייאת הלשון ובהתאמתה לצורכי התקופה נעשה אפוא צו השעה. אלא שלבד מן המחסור במילים ובמונחים עמדו בפני מחוללי החייאת הלשון קשיים אחרים. אינטלקטואלים ברחבי העולם הערבי כולו טענו שהלשון הערבית הקלסית קשה ומסורבלת ואינה מסוגלת במתכונתה הקיימת לשמש לשון חיים. שני דברים הקשו לדעתם על רכישת הלשון ועל השימוש בה: המערכת הדקדוקית על יחסותיה מצד אחד ותפיסת הדקדוק על התפלפלויותיה, שלא נשתנתה מימי סיבויה, מצד שני. גם הכתב, על ריבוי סימניו מחד גיסא ועל חוסר התנועות שבו מאידך גיסא, לא התאים לדעתם לקצב

חיי הזמן. במיוחד נתונה הייתה דאגתם לדור החדש של תלמידי בתי הספר, חלוץ הלאומיות הערבית ודור ראשון לגאולת הלשון, שעתיד ללמוד את שפתו בכלים כאלה. אמרתו הידועה של קאסם אמין חזרה והדהדה בעולם הערבי כולו: *ان الأروبي يقرأ لكي يفهم* *אמא נחן פנפחם לכי נקרא*, דהיינו: האירופי קורא כדי להבין ואילו אנחנו צריכים להבין כדי לקרוא.

כדי למצוא פתרון לבעיות אלו נשמעו קריאות חוזרות ונשנות לרפורמה שתיצור הקלה בלשון - *תיסיר*; רפורמה בדקדוק - *תיסיר النحو*; ורפורמה בכתב, המכיל גם את הכתיב - *תיסיר الكتابة*.

בהשפעת הקולות הקוראים ל-*תיסיר*, ועל פי הנחיית שר החינוך, התחייבה האקדמיה המצרית במצעה משנת 1941 לעשות כל שביכולתה למען הקלת הכתב הערבי וחוקי הדקדוק והמורפולוגיה (*תיסיר الكتابة العربية وقواعد النحو والصرف*).

על הכתב והכתיב

בנושא הכתב, וכחלק ממנו גם הכתיב, אכן השקיעה האקדמיה הקאהירית מאמצים רבים, לרבות פנייה לעזרת הציבור והכרזה על מתן פרס למציע ההצעה הטובה ביותר לתיקון הכתב הערבי.

במהלך שנות עבודתה היא נאלצה להתמודד עם רעיונות מרחיקי לכת כמו הכנסת אות גדולה לתחילת המשפט, כפי שהציע המלך פואד, ואפילו הטביע לצורך כך אותיות מיוחדות: 'אותיות הכתר' (*حروف التاج*). המלך האמין שהאותיות הגדולות יביאו הקלה ואין פלא בכך: מי שיום את הרעיון והשפיע עליו לאמץ אותו היה דניסן, המזרחן האנגלי, שלשונו אינה יודעת דרך אחרת. הרעיון הזה נדון כשנתיים, ואחר כך נגנז. היא התמודדה עם הצעתו של אחמד לוטפי אלסיד, אבי אבות המודרניזם הערבי ומי שהיה מאוחר יותר נשיאה השני של האקדמיה, לאמץ את שיטת הכתיב המלא באמצעות סימון התנועות באותיות: *ضارابا (ضرب)، عاليما (علم)، موحاممادون/دان/دين (محمد)*. מובן שגם ההצעה הזאת ירדה מן הפרק, ומי שנוזעק יותר מכול היו כמובן בתי הדפוס.

האקדמיה נאלצה לעמוד מול חצי ביקורת קשים ביותר מצד העולם הערבי, לאחר שיושב ראש ועדת הכתב והדקדוק שלה, הד"ר עבד אלעזיז פהמי, שמונה מטעמה להוביל את תהליך ה-*תיסיר* המיוחל, קרא מעל בימת הוועידה הכלל-אקדמית ב-1944 קבל כל נציגי האקדמיות הערביות האחרות - להחלפת הכתב הערבי בלטיני.

פהמי גם טען בנאומו שאין דרך אחרת להבטחת התפתחותו של העם הערבי, מפני שהכתב הערבי הוא שהביא לפיגור הערבים. הקריאה הזאת ללטיניזציה גרמה לאירוע הקשה ביותר, אולי, שידעה האקדמיה מימיה. הפולמוס בעניין הכתב הפך עד מהרה לפולמוס בעל אופי פוליטי, וחילופי ההאשמות בין הנציגים הסוריים לבין פהמי הגיעו להתלקחות שאימה על הוועידה כולה. מצב הדברים הגיע לידי כך שחלק מן החברים נאלצו, על פי הנאמר בפרוטוקול הישיבה, להתערב ולהרגיע את פהמי כדי לעצור את ההידרדרות.

ההצעות המעשיות יותר שחזרו ונידונו באקדמיה בגרסאות גרפיות שונות, מתגבשות בעצם לשני רעיונות עיקריים: האחד - צירוף סימני תנועות, דהיינו ניקוד, והשני - צמצום סימני האותיות.

למעשה, עד שנות השישים, ניסתה האקדמיה למצוא דרך לביצוע הרעיונות הללו. היא הרכיבה ועדות של מומחים ושל גרפיקאים, ואלה העלו הצעות מהצעות שונות לביצוע הרפורמה המיוחלת. ביניהן: האחדת צורת האות, דהיינו ששוב לא תשתנה צורת האות על פי מקומה במילה; הוספת סימני ניקוד נבחרים על גבי האותיות או בינותיהן; צמצום הווריאנטים המצויים בדפוס ועוד.

בסופו של דבר לא נתקבל באקדמיה שום תיקון של ממש. רעיון הניקוד נדחה במיוחד על רקע הטענה שיש בו כדי להעליב את הקורא. רעיון האחדת צורות האות לא נתקבל, וגם צמצום סימני הדפוס לא הביא שינוי של ממש. האקדמיה קבעה אמנם אותיות חדשות, כביכול, ואלו אמורות היו להגשים את רעיונות הקלת הכתיבה, אולם לאמתו של דבר אין הן שונות הרבה מן האותיות הידועות, ואולי בכלל אינן שונות. על ההקלה הבלתי מורגשת הזאת ניתן ללמוד מעדותו של חבר האקדמיה שוקי אמין, שסיפר בקורת רוח, כהוכחה לכך שהאקדמיה לא פגעה בנכסי הלשון הערבית המקודשת, כי אחד השרים בממשלת מצרים קיבל לידי את אותיות הכתב החדש וציין במפורש שאינו חש בשום הבדל.

עד שנות השמונים עוד טיפלה האקדמיה ברעיון האחדת כתיב ה-همزة, שיש לה, כידוע, צורות מרובות: על אלף, על ואו, על יא, ובפני עצמה. היא ניסתה להאחיד גם את כתיב ה-الف لينة (המציינת תנועת a בסוף המילה). רוב החברים תמכו בהאחדת שני הסימנים | ו- לסימן המועדף | (طويلة), אבל גם רעיונות אלו לא באו לידי ביצוע. רעיון הקלת הכתיבה לא הוגשם אפוא מעולם. בימינו האקדמיה עוסקת בנושא כחלק מבעיית התאמתן של אותיות הלשון הערבית למחשב.

על הדקדוק

הקולות הקוראים ל-تيسير النحو, באקדמיה ומחוצה לה, העלו לא רק הצעות לתיקון הוראת הדקדוק, אלא בעיקר הצעות לתיקונים לשוניים. אולם האקדמיה התמקדה אך ורק בשאלות הנוגעות לתיקון שיטת הלימוד של הדקדוק בבתי הספר. כל ההצעות מרחיקות הלכת, דוגמת זו של סלאמה מוסה ואחרים לבטל לחלוטין את מערכת היחסות (الاعراب), לא זכו להתייחסותה. גם קריאות אחרות שנשמעו בכל העולם הערבי - כגון הקריאות לביטול צורת הזוגי, לביטול מחוסרי התנווין ולא יאחד צורות הזכר והנקבה של הרבים בפועל בעבר - לא זכו להגיע אל שולחן הדיונים. האקדמיה אפילו לא הביעה את דעתה בעניין ספרו של חבר האקדמיה, הבלשן אבראהים מוצטפא - احياء النحو (החייאת הדקדוק). הספר פורסם במצרים ב-1937 וגרם לסערה גדולה. בספרו זה מתח מוצטפא ביקורת חריפה על הדקדוק הקדום, והאשים את סיבוייה, אבי הדקדוק הערבי, שטעה והטעה את הדורות אחריו. מוצטפא טען בספרו שאין מקום כלל ליחסת ה-نصب בלשון, והציע רפורמה רדיקלית. טה חסין, בהקדמה שכתב לספר, המליץ לאמץ את הרפורמה הזאת והביע תמיכה בלתי מסויגת ביתרונותיה: "אם ילכו בה, לא את הדקדוק לבדו יחיו, אלא גם את הספרות הערבית" (ان سلكوها فلن يحيوا النحو وحده ولكنهم يحيون معه الادب العربي ايضا).

אבל האקדמיה בחרה שלא לערוך כל תיקון דקדוקי פנים-לשוני למטרת ההקלה, ואף קבעה החלטה מפורשת על כך. אחרי טיפול ממושך בנושא היא הציעה תכנית לרפורמה

דידקטית בלבד, המשנה בעיקר את מבחר נושאי הלימוד בכתי הספר. אלא שאפילו רפורמה זו לא יצאה אל הפועל. בתחילה בשל התנגדות סוריה בתקופת קע"ם, ואחר כך בגלל שינויים פוליטיים אחרים.

רעיון הקלת הלשון (تيسير اللغة) על כל היבטיו לא בא לידי הגשמה.

קביעת המונחים - وضع المصطلحات

בעוד שהאקדמיה מתחייבת במצעה לעשות לתיקון הדקדוק והכתיבה, בעניין קביעת המונחים היא התחייבה שלא לסטות מדרכי המינוח המקובלות במסורת הלשון: 'על האקדמיה להחליף את המילים הדיבוריות והזרות שלא שוערכו, במילים אחרות, ערביות. את זאת [תעשה] על ידי כך שתחילה תחפש מילים ערביות במקומן במקורותיה. והיה אם לא תעלה בחיפוש שמות ערביים במקומן, תקבע שמות חדשים בדרכי הקביעה הידועות, اشتقاق, مجاز או אחרות, ואם לא תצליח בכך תפנה אל ה-تمرين תוך שמירה על הגאי הלשון ומשקליה במידת היכולת.'

דהיינו, האקדמיה מתחייבת לתרגם את המונחים במילים ערביות קיימות, ורק אם לא תמצא להן מקבילות בלשון הערבית, תקבע חידושים בדרכי החידוש המסורתיות: اشتقاق - גזירה חדשה, مجاز - הרחבת משמעות על דרך המטפורה וכדומה. ורק אם האקדמיה לא תצליח בכך, היא תשתמש, כפתרון אחרון, בשיטת ה-تمرين, דהיינו אימוץ המילים הזרות.

ואמנם שיטת תרגום המונחים הזרים לערבית היא שיטה רווחת מאוד בעבודת המינוח של האקדמיה. אלא שחיפוש במקורות אחר מילים שישמשו מונחים מדעיים (והמינוח המדעי הוא עיקר עיסוקה של האקדמיה), לא רק שהוא ממושך ומייגע ואינו מסוגל להדביק את קצב זרימתם של גלי המושגים הבאים מן המערב; הוא גם הולך ומידלדל. כפי שמתבטא חבר האקדמיה מוחמד כאמל חוסיין, כבר בשנת 1960: "אין עוד תקווה למצוא אוצרות חדשים שאינם ידועים עדיין".

ה-مجاز - שיטת החייאת מילים קדומות והרחבת משמעותן - נתקלה בתגובות של ביקורת ואפילו גיחוך בקרב הציבור, והאקדמיה נמנעת ממנה. נקבעו מונחים מעטים בשיטה זו, וגם הם רק בראשית דרכה: قازوذة - במקורה: 'כלי למים', ובשימושה החדש: 'אמפולה', ampulla; المطر - במקורה 'בגד המגן מפני הגשם', ובשימושה החדש: 'מד-גשם', hyetometer; והדוגמה הידועה قطار, שבמקורה היא 'שיירת גמלים' ובשימושה החדש 'רכבת'.

שיטת היצירה הפרודוקטיבית - الاشتقاق - היא שיטה מקובלת בעבודת האקדמיה, אך דרך הביצוע שלה הורחבה במידה שעומדת בניגוד לדקדוק הקלסי. ניכרת בה אפילו התנערות הדרגתית מן המורשת הקלסית ונטייה למודרניזציה.

כבר בראשית דרכה התירה האקדמיה גזירה דנומינטיבית, אף על פי שהיא מנוגדת לדקדוק הקלסי, ובכך שחררה עצמה ממגבלות עקרון ההיקש (القياس) המקודש. על פי עיקרון זה, כל יצירה חדשה חייבת להיות בנויה בתבנית ערבית מוכרת במסורת הלשון, שקיבלה את הכשר המדקדקים לשמש מודל לגזירה חדשה. דהיינו: לא די שהיא מצויה בלשון, עליה לקבל את הכשרו של הדקדוק המסורתי ליצירות חדשות. אין צריך לומר כמה תלי תלים של מגבלות העמיסו המדקדקים במרוצת השנים על עיקרון זה. בשנת

1964 קיבלה האקדמיה החלטה מפורשת המשאירה בידיה את בחירת הצורות הראויות לה לשימוש, ובכך התנערה מן ההיקש כתנאי הכרחי ליצירת מילים חדשות. כך נתקבלו מונחים העומדים בניגוד להלכות הדקדוק הקדום. לדוגמה:

שמות דנומינטיביים: أسلوب التلمنة - לימודי שוליה, apprentice method; تحلزن - לוליינות בצמח, helicism.

מונחים לציון מכשירים במשקלים שאינם מציינים מכשירים במקורם; לדוגמה: משקל فعالة, שאיננו משקל מכשיר בערבית הקלסית, מקבל הכשר לשמש במשמעות זו ונגזרים ממנו השמות قطارة - טפטפת, dropper; رذاة - מרסס, sprayer.

על פי מצעה של האקדמיה, כזכור, רק אם לא יעלה בידה לקבוע מילה ערבית, תפנה אל שיטת אימוץ המילים הזרות (ה-تعريب). היא התחייבה שיהא זה מוצא אחרון, בחינת כלו כל הקצין, וגם אז התחייבה לשמור ככל האפשר על הגאי הלשון הערבית ועל משקליה. אלא שאין הדבר כן. האקדמיה אינה מסוגלת לעמוד בהתחייבותה. בתחילת דרכה עדיין השתדלה להימנע מאימוץ מילים זרות, אבל בשנות הארבעים חלה תפנית במדיניות המינוח שלה. עומס המונחים ההולך וגדל, מלחמת העולם שצמצמה את כינוסיה, והתביעות החוזרות ונשנות לדיוק מרבי במונחים המדעיים הטו את הכף לטובת המילים הזרות. מאז ועד ימינו משמשת שיטת אימוץ המילים הזרות שיטה מובילה בתחום המינוח המדעי.

במדיניות המינוח של האקדמיה חל מהפך גם בעניין מעמדה של הלשון המדוברת. בתחילת דרכה הייתה לשון הדיבור מוקצה מחמת המיאוס, עד כדי כך שהאקדמיה העדיפה שאילת מילים מלשונות זרות על פני שאילת מילים מלשון הדיבור (اللغة العامية). יתר על כן, בתחילת דרכה יצאה האקדמיה במלחמת חרמה נגד המילים הדיבוריות - לרבות מילים ערביות מובהקות - וניסתה להחליפן במילים מן הלשון הצחה' (اللغة الفصحى).

כך למשל دورة المياه, 'חדר אמבטיה' - שהיא ערבית צרופה - הוחלפה ב-مطهرة; مَفْصَلَةٌ ('ציר', צורת בינוני) הוחלפה במילה مَفْصَلَةٌ השקולה במשקל מכשיר; الحمرة, 'לבנים אדומות שרופות', הוחלפה במילה الشطاط. המילים שהוצעו כולן מילים קלסיות. כשמעיינים ברשומות עבודתה של האקדמיה בתקופה הזאת קשה שלא להיזכר באגדה הידועה על אותו עורב שניסה לייבש במקורו את הים.

ואולם משנות החמישים ועד ימינו, כיוון שאחדותו הלשונית של העולם הערבי הפכה לעובדה ושוב אין נשקפת סכנה לרעיון הלאומי מצד לשון הדיבור, שואבת האקדמיה בשעת הצורך מילים מלשון הדיבור, ואף הכשירה את השרץ בטענה שיש בה בלשון הדיבור לא מעט מילים שמקורן בלשון הצחה. כך מתבטא נשיא האקדמיה, אבראהים מדכור, בוועידת 1965: "האקדמיה אינה רואה פסול בהפקת תועלת מן הלשון המדוברת לצורך קביעת מונחים חדשים כלשהם, מה גם שיש בה חלק לא מועט שמקורו בלשון הצחה" (لم ير أجمع بأسا من الافادة من العامية لوضع بعض المصطلحات الجديدة، لا سيما وفيها قدر غير قليل يرجع الى اصل فصيح).

לסיכום, האקדמיה המצרית השיגה תוצאות הפוכות מן הכוונות המוצהרות במצעה. את הכתב, הכתיב והדקדוק שביקשה לתקן - שימרה, ואת שיטות המינוח המסורתית שביקשה לשמר - שינתה ותיקנה.

האקדמיה המצרית אינה מתערבת אפוא בנכסי הלשון המורשים: כתב, כתיב ודקדוק. אדרכא, היא שומרת על המשכיותם. לעומת זאת, בתחום החידוש היא נוקטת דרך עצמאית, משוחררת מכבלי מסורת הדקדוק הקדום, ובכך מפתחת מערכת לשונית ערבית מודרנית מבית מדרשה.

מ' בר-אשר: תודה לד"ר שרייבום-שבטיאל על הרצאתה.

ג. אישור הצעת התקציב לשנת 1996

מ' בר-אשר: נבוא לאשר עכשיו את הצעת התקציב של האקדמיה לשנת 1996. אני מבקש מן המנכ"ל, הא' אפרתי, לומר דברים אחדים בעניין הזה.

נ' אפרתי: הצעת התקציב המונחת בפניכם איננה שונה במהותה מהצעות התקציב של השנים שעברו. כידוע לכם, האקדמיה סמוכה, על פי החוק, על שולחנו של משרד החינוך. בסעיף ההכנסות אתם יכולים להיווכח כי הקצבות משרד החינוך מגיעות בערך ל-77 אחוזים מכלל ההכנסות. סעיף צנוע של הכנסה נוספת ממשרד החינוך מכונה 'המזכירות הפדגוגית', וזו היא השתתפות של המזכירות הפדגוגית בימי עיון שנערכים במכון מזי"א. סיוע זה התחיל אשתקד, עם תחילת פעולתו של מכון מזי"א, ואני מקווה שהוא יימשך גם השנה.

ההכנסות העצמיות של האקדמיה מורכבות ממכירת ספרים ושאר פרסומי האקדמיה; יועצים לשוניים - כלומר החזר שכרם של היועצים הלשוניים בכלי התקשורת האלקטרוניים; הוצאה לאור - מדי פעם בפעם מערכת ההוצאה לאור של האקדמיה מבצעת עבודות ייחודיות לגורמים אקדמיים, כגון האקדמיה הלאומית למדעים או גורמים אוניברסיטאיים. אני רוצה שתדעו שאנחנו מלכ"ר, ואיננו יכולים להציע הצעות בהיקף גדול; אבל יש פה הכנסה צנועה.

התרומות של אשתקד הן בעיקר תרומות של הבנקים הגדולים ושל הבורסה לוועדה למונחי שוק ההון. אני מוכרח לציין את חבר האקדמיה, הא' אהרן אמיר, שיש לו חלק נכבד מאוד בהשגת הסכומים האלה. השנה אנחנו מקווים לקבל ממשרד התחבורה מימון לוועדה למונחי התחבורה שהחלה בעבודתה השנה, וסעיף התרומות לשנת 1996 מבטא בעיקר את השתתפות משרד התחבורה.

ימי עיון מתקיימים גם במכון מזי"א וגם באקדמיה, ובעבור חלק מהם אנחנו מצליחים לקבל הכנסות. חברת גוש - זו החברה של משפחת איזקסון, שעל פי ההסכם בין האקדמיה לבינה היא תומכת תמיכה שנתית קבועה בפעולות מכון מזי"א.

המשרד לענייני דתות - כבר לפני כמה שנים הצלחנו לעניין את המשרד לענייני דתות לסייע בתחום הספרות הרכבנית של צפון אפריקה במסגרת מפעל המילון ההיסטורי, ואכן מדי שנה בשנה אנחנו מקבלים תמיכה מסוימת. אשתקד לא הספיק המשרד לדון בבקשה שלנו, אבל זו נדונה ואושרה בתחילת 1996, ואני מקווה מאוד שגם הכסף יגיע.

זו מסגרת התקציב. כאמור, אנחנו תאגיד על פי החוק, ואנחנו מופיעים בספר התקציב כתקנה מיוחדת.

ההוצאות, רובן ככולן, הן למשכורות של עובדי המדורים השונים: המילון ההיסטורי, התפתחות הלשון העברית - היינו מכון מז"א, העבודה המדעית לשלוחותיה: השירות לציבור, מערכת כתבי העת 'לשוננו' ו'לשוננו לעם', והעובדים העוסקים בפרסום, בהפצה וכיוצא בזה. לבסוף באים מדור המיכון והמחשב והמזכירות האמרכלית. הפרק השני בחלק ההוצאות הוא תפעול מדעי, והוא נובע מהמחויבויות של האקדמיה על פי החוק והתקנון: כאן באים כתבי העת 'לשוננו' ו'לשוננו לעם' 'אקדם' 'זיכרונות האקדמיה' 'למד לשונך' - השנה אנו מפיצים את כתבי האקדמיה במערכת החינוך, ואף קיבלנו ממשד החינוך סכום מיוחד לכך. בכל שנה אנו משפרים את מערך המיכון והמחשב שלנו, כדי להתאים אותו למציאות החדשה. אנחנו עוסקים בהוצאת תקליטור של מפתח המונחים של האקדמיה. צילומי תעודות ומסמכים מספריות בחו"ל - אלה הם מסמכים שאנחנו נדרשים להם ומזמינים אותם מספריות הואטיקן, בודליינה וכיוצא בזה. זה באשר לתפעול המדעי. הפרק השלישי והאחרון הוא אמרכלות. אלה הם הסעיפים השוטפים כגון ביטוחים והכנת משכורות. זה מבנה התקציב. הובאו כאן גם הנתונים של תקציב 1995 כפי שבוצע הלכה למעשה. תוכלו להתרשם שיש עלייה מסוימת, מתונה מאוד, בהיקף הפעילות המוצע לשנת 1996.

התקציב המוגש לאישורכם נדון ואושר הן בוועד האמרכלי והן במנהלת האקדמיה.

מ' בראש: יש שאלות בעניין התקציב? רציתי להזכיר כי באישור התקציב משתתפים רק חברים בלבד, אף שהדיון נערך הפעם גם בנוכחות החברים-היועצים.

א' דותן: אני מבקש לשאול שתי שאלות, אך אקדים להן הערה: כמעט בכל שנה אני מבקש שהתקציב יופץ לחברים מראש, כדי שיוכלו לעיין בו מבעוד זמן ולא ברגע האחרון. זה מסמך נכבד ומסובך מכדי שאפשר יהיה ללמוד אותו ברגע אחד ולהעיר עליו הערות של ממש. אני חוזר על בקשתי זו בכל שנה, ואני חוזר על כך גם הפעם בתקווה שאולי בשנה הבאה...

מ' בראש: לא זכרתי את הפרט הזה מאשתקד. אני יכול להגיד לך שמכאן ואילך אזכור. אתה יודע שאני ער מאד לסדרי מנהל תקין. לא נוסח משרד הדתות, שמרוב מנהל תקין שכח לדון במוסדות הממלכתיים ודן רק במוסדות שאינם ממלכתיים...

א' דותן: עכשיו אעבור לשאלות: בפירוט ההוצאות של שנת 1995 יש סעיף בשם 'התפתחות הלשון העברית - עבודה מדעית, פרסום והפצה', והתקציב הוא של שני מיליונים ו-200 אלף ש"ח. מה פשרו של הסכום הגדול הזה? השאלה השנייה היא ביחס לאחוזי הביצוע. אני רואה שבסעיף ההוצאות יש ביצוע יתר של 105 אחוזים, ואילו בסעיף ההכנסות יש חסר. מניין ההפרש?

נ' אפרתי: השאלות מתייחסות לשנת 1995 ומיד אשיב עליהן, אך קודם כול עלי להעיר כי אנו מאשרים את הצעת התקציב של 1996, ונתוני 1995 הובאו לשם השוואה.

עכשיו אענה לשאלתך הראשונה: השנה, בניגוד לשנה שעברה, הפרדנו את סעיף המשכורות של עובדי מכון מזי"א מזה של עובדי מפעל המילון ההיסטורי. הסכום של שני מיליון ר-218 אלף הבא בשנת 1995 הוא סעיף משכורת משותף למילון ההיסטורי ולמכון מזי"א, ואילו בהצעת 1996 יש הפרדה בין השניים.

לשאלתך השנייה: אני חושב שלעולם אין קושי להסביר מדוע יש הוצאות יתר; הבעיה היא להסביר מדוע ההכנסות אינן מגיעות לתחזית המקורית. בסעיף ההכנסות של האקדמיה, אחוז הביצוע הוא 99.08 - קרוב מאוד למאה אחוז. וההסבר ברור: המשרד לענייני דתות לא מימש את הסכום שציפינו ממנו לשנת 1995. ולכן יש חסר של פחות מאחוז בהכנסות. אשר להוצאות - לא הייתי רוצה לשבח את עצמנו יותר מדי, אבל תקציב שבו 105 אחוזי ביצוע נחשב עדיין לתקציב מאוזן ביחס לפעילות השוטפת של מוסדות.

מ' בר-אשר: אני רוצה להוסיף שני פרטים, כיוון שנשאלתי עליהם בהזדמנויות שונות. אשר להקצבה של המשרד לענייני דתות, זו גדלה מ-96 אלף ש"ח ל-234 אלף ש"ח שהובטחו השנה. ואשר למכון מזי"א: כאשר פתחנו את המכון התחייבנו לא להוסיף כסף מתקציב האקדמיה מעבר למה שאנחנו מקבלים ממשפחת איזקסון, אלא אם נשיג מימון מבחור. אני רוצה לומר שמשרד החינוך נותן לנו את התקציב הנוסף, כלומר תביעתנו ממשרד החינוך נענתה. משרד החינוך יודע שמשפחת איזקסון מחויבת לכך וכך שנים, ולכן הוא לא ייתן יותר ממה שהוא צריך לתת.

א' אבנר: אני מבקש לדעת מה מקור הקיצוץ כמעט בכל סעיפי התפעול המדעי.

נ' אפרתי: ההוצאות ב-1996 אינן נופלות מהוצאות השנה הקודמת. אלא שבשנה הקודמת נרשמו פה הוצאות ישיבות מליאה והתאמת האולם, 'הספרייה ותשתיתה' ו'ארכיון כתבי היד - תכנון'. כולכם יודעים שאנחנו הולכים לקראת בנייה, ועל כן היינו צריכים לספוג את העלויות של הכנת התכניות לבנייה. הצלחנו לקבל הקצבות חד-פעמיות לעניין זה, מן הגורן ומן היקב, ורשמנו את ההוצאות האלה תחת סעיפי התפעול המדעי, כיוון שהבנייה אמורה לשפר את התנאים של העובדים המדעיים.

ועוד הערה אחת עליו לומר לעניין זה, וכבר דיברתי על הטכניקה הזאת בישיבות קודמות: אנחנו חיים מן היד אל הפה ברוב חודשי השנה. לקראת השבועות האחרונים של שנת התקציב כל משרדי הממשלה מבקשים להשתחרר מן העודפים; אנחנו מקבלים בבת אחת את העודף, ונדרשים להשתחרר ממנו מיד, שאם לא כן ייגרע חלקנו בשנה הבאה. השנה קיבלנו קצת עודפים, ושילמנו את הכספים האלה על חשבון הדפסת לשוננו ולשוננו לעם. זו הסיבה שההוצאות בסעיפים אלו גבוהים קצת יותר בשנת 1995 מאשר בשנה שאחריה.

מ' בר-אשר: בעניין לשוננו לעם רציתי להוסיף ולומר כי הושלם המפתח לארבעים וחמישה הכרכים של כתב העת בידי אחת העובדות הנאמנות עלינו. היה לי חשוב להוסיף את הפרק האחרון במפתח, מפתח הנושאים, המשפר מאוד את איכות המפתחות.

העריכו שהכרך הגדול הזה יופיע בסיוון תשנ"ו; אני מקווה שהכול יעבור בשלום, והוא יופיע במרחשוון תשנ"ז.

אני מודיע בזה כי אני מקבל את בקשתו של הא' דותן שהדוח על התקציב יישלח לחברים לפני הישיבה. התקציב שהוגש השנה מפורט הרבה יותר ממה שנהגנו בשנים קודמות. בשנה שעברה התקציב הוגש על עמוד אחד, והא' דותן ביקש, בצדק, לפרט יותר. המנהלה הייתה ערה לעניין הזה, ואני שמח מאוד שהבקשה נענתה. שום סעיף לא הוסתר מעיני החברים.

תקציב האקדמיה לשנת 1996 אושר.

**ד. נטיית הפועל: גזרת ל"י; צורות סביל בגזרת ע"ע;
צורות הציווי של יָצַר, יִצֵּר, יִצֹּק**

מ' בראשון: אנחנו עוברים לסעיף הבא, עניני הדקדוק. זה כמה שנים ועדת הדקדוק שולחת למליאה הודעות המחולקות לשני פרקים: הודעות למליאה הנדונות בפניה במלואן והודעות למליאה ששתיקת חבריה מלמדת שהן נתאשרו. בחלק השני באים בעיקר דברים בעלי אופי יותר פורטני ופחות עקרוני. היום אנחנו באים לדון בחלק הראשון של ההודעה למליאה, העוסק בנטיית הפועל. אני מבקש מן המזכיר המדעי שיציג את שלושת הסעיפים הראשונים.

1. נטיית הפועל

בדינייה השיטתיים המשיכה הוועדה לעסוק בהסדרת נטיית הפועל לגזרותיו.

א. גזרת ל"י

ניקוד עה"פ בעבר בגוף הראשון והשני בגזרת ל"י:

בבנין קל תנוקד עה"פ בחיריק. לדוגמה: קָנִיתִי, בָּנִית. בשאר הבניינים תנוקד עה"פ בחיריק או בצירי. לדוגמה: נָפְנִינוּ/נִפְנִינוּ, צָוִיתִי/צִוִּיתִי, הִגְלִיתִי/הִגְלִיתִי, שָׁנִיתִי/שָׁנִיתִי, הִשְׁתַּנֵּיתִי/הִשְׁתַּנֵּיתִי, הִעְלִיתִי/הִעְלִיתִי, חִפִּיתִי/חִפִּיתִי. הערה: בשורשים לא"י, רא"י בבנין הפעיל תנוקד ה"א הבנין בסגול כגון: הִלְאָה, הִרְאָה, הִרְאָה. במקרא: הִלְאָה, הִרְאָה-הִרְאָה, וגם הִגְלָה-הִגְלָה, הִפְדָּה. בפעלים הִיָּה וְהָיָה יתקיימו זו לצד זו הצורות האלה: הִיָּיתָם לצד הִיָּיתָם; הִיָּיתָם לצד הִיָּיתָם; הִיָּיתָם; הִיָּיתָם.

ב. צורות סביל בגזרת ע"ע

בפעלים מגזרת ע"ע תותר הצורה פִּצֵּץ כסביל של פִּצֵּץ (וכיו"ב). הערה: אין הדברים אמורים בצורות הגזרות משורשי ע"ו (כגון מְרֹמָם).

ג. צורות הציווי של יָצַר, יִצֵּר, יִצֹּק

בשני הפעלים האלה יתקיימו שתי צורות נטייה של הציווי בבנין קל: יָצַר, יִצֵּר, יִצֹּק, וגם יָצַר, יִצֵּר, יִצֹּק. וגם יָצַר, יִצֵּר, יִצֹּק, וגם יָצַר, יִצֵּר, יִצֹּק.

נימוקים להחלטות

הערת המזכירות המדעית: הנימוקים הם סיכום קצר של הנתונים שהובאו לפני הוועדה ושל הדיון בוועדה, והם מובאים כאן לעיונם של החברים. הנימוקים אינם חלק מן הנוסח הרשמי של ההחלטות.

לסעיף א. ניקוד עה"פ בעבר בגוף ראשון ושני. **בלשון המקרא: בקל** - חיריק; **בנפעל** - בדר"כ צירי; **בפיעל** - בדר"כ בחיריק (פסינו, ברי' לו כו; דְּכִינְנוּ, תחי' מד כ; אבל: וְנִקְיִתִּי, יואל ד כא; קְנִינִי, ישי' ה ד; וְיִחְכְּמֵנִי להי' המסתיר פניו מבית יעקב וְקִנְיֵנִי לו"י, ישי' ח יז); **בהפעיל** - נטייה לחיריק אבל הרבה סטיות (הַעֲלִיתָ, שמי' לג א; הַעֲלִיתָ, שמי' לב ז; הַגְּלִיתָ, ירי' כט יד; הַגְּלִיתָ, מל"ב יז כו); **בהתפעל** - נטייה לחיריק; **בפועל** - צירי (עֲשִׂיתִּי, תחי' קלט טו). בכלל הבניינים בגוף מדבר - נטייה לצירי; בגוף מדברים - נטייה לחיריק.

תמונה דומה עולה גם מן הניקוד הבבלי במקרא ומלשון חז"ל (בכ"י פרמה א' וכ"י קויפמן). ספרי דקדוק, ראה: גושן, הדקדוק העברי השמושי, עמ' 70; בלאו, תורת ההגה והצורות, עמ' 182-183. ההחלטה לחתיר את הצורה הַיִּיתָם לצד הַיִּיתָם ואת הצורות הַיִּי, הַיִּי, מתאימה להחלטה קודמת של המליאה (בישיבה קע"ט-ק"פ), שקבעה את יְאָסְפוּ לצד יְאָסְפוּ שבמקרא.

לסעיף ב. צורות פועל מזדהות בנטייה עם צורות פיעל, כגון עוֹדְדִתִּי, עוֹדְדוּ, בּוֹדְדוּ, צוֹפְפוּ. הנה דוגמה מן החדשות (מארס 1995): 'המשאית נתגלתה ופּוֹצְצָה סמוך לתל שבעי'. ההיסטוריה של העברית מראה מגמה ברורה של מעבר מן התבניות הייחודיות של הגזרות אל התבניות של השלמים. אמנם נוצר פה מצב של סופלציה - צורת פּוֹלֵל בפעיל וצורת פֻּעַל בסביל - אולם גם הסופלציות האחרות המוכרות לנו הן תיעוד של תהליך.

לסעיף ג. במקרא באות הצורות יִצַק וגם יָצַק; בל"ח ובלשון הפיוט נמצאו שתי היקרויות מן הפועל יָצַק (צוֹקוּ - סדר אליהו רבה; צָקִי - שמואל ב' הושענא); בגזרת פִּינ הנו"ן מקוימת בציווי של בנין קל כשהעתיד הוא על דרך יפעל, פרט לשלושה חריגים (נָטַשׁ, נָקַם; הותרו צורות הציווי זֵר, טַל, פֵּל; ישיבה קפ"ט). בגזרת פִּינ בציווי קל קיימים רק שני פעלים. הנטייה לגזור את הציווי מן העתיד חזקה מאוד אצל הדוברים, ולכן אין מקום להילחם על הצורה הדקדוקית העדיפה יָצַר.

ג' בירנבאום: בהודעה למליאה יש גם נימוקים להחלטות, שנוסחו בידי הא' עופר, והם מובאים בעמוד נפרד. בכל זאת אוסיף ואומר כי אנחנו דנים בוועדת הדקדוק ובמליאה דיון שיטתי בנטיית הפועל, ועכשיו הגענו לגזרת ל"י, ואנחנו קרובים כבר לסיום כל גזרות הפועל.

הנטייה עצמה נמצאת בכל ספרי הדקדוק. אנחנו הבאנו כאן, כמוכּוּן, את הדברים שהם בעייתיים ויש בהם הבדלים בין הספרים השונים. ההצעה שלפניכם התקבלה על דעת חברי ועדת הדקדוק והיא מובאת עכשיו לאישור המליאה.

הבעיה הראשונה היא שאלת ניקוד ע' הפועל בחיריק או בצירי. המגמה היא ששתי הדרכים יהיו כשרות בכל מקום שיש לכך בסיס כלשהו במקורות.

בסעיף ב נחשפת בעיה לפי הדקדוק הקלסי: צורת הסביל של פוֹלֵל היא פוֹלֵל ולעתים הדבר יוצר דר־משמעות. בדף ההסברים מובאת דוגמה טובה שסיפקה לנו הגב' רות אלמגור-רמון: "המשאית נתגלתה ופּוֹצְצָה סמוך לתל-שבע". קשה לשומע להחליט אם מדובר פה בצורת סביל, המשאית התפוצצה, או שמא המשאית עצמה פוצצה משהו

אחר. ועדת הדקדוק מציעה שתותר גם הצורה פֶּצֶץ על דרך השלמים כסביל של פוֹצֵץ. אמנם יש כאן חוסר עקיבות מסוים, אבל ההכרח לא יגונה. סעיף ג עוסק בצורות הציווי של יצ"ר ויצ"ק, ומוצע בו שיתורו גם הצורות צר, צָרִי, צָק וצָק. בדף ההסברים אנחנו מביאים את היתקדימים' לכך.

מ' בראש: תודה רבה. אני רוצה לומר דבר אחד שנראה לי חשוב: נתרווח המנהג לראות את מה שמופיע בספרי הלימוד כאמת המדעית, למשל לגבי העניין הזה של הגלית הגלית וכדומה. הרבה פעמים ציטטו את לבני או ספרים אחרים כדי לקבוע את המצאי בספרי המקרא, וחלק מן המוסכמות שנתפשו מקורם בראייה המשובשת הזאת. ראוי לבחון את הדברים מחדש לאור החומר שהיה לנגד עיני הוועדה, והמובא לפניכם בדף הנימוקים להחלטות.

אחרי הצגת הדברים הללו, נדון בחומר סעיף סעיף. אני מבקש להתחיל בעניין הראשון: ניקוד ע' הפועל בעבר בגוף הראשון והשני בגזרת ל"י.

ע' אורנן: רבותי, הבעיה כאן איננה בעיה של ניקוד בלבד. אם נדון בשאלה של ניקוד בחולם או בקמץ קטן זאת תהיה בעיה של ניקוד בלבד. אבל כאן הבעיה היא של ההגייה. נדמה לי שאין זה רצוי להתיר את כל הצורות, ולהורות בכך לדוברים: "אמור מה שתאמר, זה לא חשוב". זה מרגיל אנשים לדבר 'איך שיתחשק להם', והאקדמיה באה ומסכימה לזה! המצאי במקורות יפה מאוד, אבל צריך לשקול אם אנחנו מעוניינים שזה יהיה המצאי הנשמע. יש לקבוע דרך מוסכמת אחת - צירי או חיריק בכל הבניינים לפי המקובל יותר בהגייה. מי שירצה להגות בדרך אחרת - האחריות עליו; ואם יש מילה כזאת בספר המקרא ודאי הרשות בידו להגות כך. אבל לא צריך לקבוע היתר כללי משום שצורה מסוימת באה במקרא.

מ' בראש: אבל מה הוא "המצאי הנשמע"? הנשמע מפי מי? והבעיה החמורה עוד יותר היא, כמו שאתה יודע, הנשמע באוזנו של מי?

ברור לגמרי שחלק גדול מן השינויים שהאקדמיה קיבלה במרוצת השנים - ואולי אפילו דברים שהחליט ועד הלשון - נובעים מהקשבה למה שמהלך בחוצות. ההקשבה הזאת הביאה לכמה וכמה שינויים. אני רוצה להזכיר שההיתר להגות מִירוּשָׁלַיִם ביו"ד דגושה, שגרם למחלוקות קשות באקדמיה, נתמך במידה רבה במה שעולה מן השטח. עכשיו השאלה היא זאת: האם אנחנו באמת כולנו יודעים מה כל אחד שומע?

ע' אורנן: אינני אומר שאנחנו יודעים; אני אומר שזאת הדרך. לא צריך לפתוח את ספר המקרא במקום שיש כל כך הרבה מחלוקות, לא זה הדבר שצריך לקבוע. הדרך צריכה להיות "פוק חזי מאי עמא דבר", ובעצם "פוק ושמע". יכול להיות שיש צורך במחקר.

מקובל עליי שבניין פֶּעַל ניקודו בחיריק, בניין נפעל - בצירי, וגם הבניינים מקבלי הפעולה הם בצירי בדרך כלל. בשאר הבניינים, שניקודם אינו קבוע, יש ללכת אחר רוב

הדוברים, לקבוע נוהג מסוים וללכת בעקבותיו. לא מן הראוי להורות לדובר: "נהג כרצונך, תאמר מה שתאמר, תמיד יהיה הכול בסדר!"

א' דותן: אני מצטרף אל דברי הא' אורנן. כל מי שמכיר את דקדוק המקרא יודע שבפרשה הזאת יש תסבוכת גדולה מאוד, יש דרך כפולה ואין אחידות. אבל אנחנו אין תפקידנו כאן, כאקדמיה ללשון העברית, לצלם את לשון המקרא. אנחנו באים לקבוע נורמות ללשון העברית החדשה. אין להתיר את שתי הדרכים, אלא לקבוע אחת מהן. ואינני אומר שצריך לקבוע זאת על פי מה שהעם דובר, אלא בדרך הנוחה והפשוטה ביותר הנראית לנו מתאימה.

מ' בר-אשר: כלומר, לא "פוק חזי" אלא "פוק אחזי"!

א' דותן: יש לי הצעה קונקרטיית: הצעתי היא שבכל הבניינים כולם תונהג הנטייה בצירי, לבד מן הקל כמוכן. בשני בניינים תותר גם הנטייה בחיריק, והם בניין פיעל ובניין הפעיל.

נכון שבלשון המקרא צורת המדברים בבניין נפעל, נגלינו, היא לעולם בחיריק. אבל אנחנו הולכים על פי הנטייה כולה ולא על פי צורות יחידות, והנטייה היא בצירי: נגליתי, נגליתי וכו'. אנחנו חייבים לפעול לפי שיקול דעתנו להאחדת הנטייה, ובמקרה זה נרמה לי שהדבר גם מתאים למה שהעם דובר.

בבניין פיעל יש בעיה: למען האחידות יש להגות בצירי; במקרא יש קנייתי ויש גם קנייתי. נרמה לי שבשימוש רווחת יותר הצורה קנייתי. במקום הזה אני מציע להתיר את שתי הצורות ולא להכריע.

בבניין פועל הוועדה הרחיקה לכת יותר מדיי לפי דעתי: היא למעשה המציאה צורות שאינן במקרא - צייתי - כדי שהאחידות תהיה מלאה ובכל בניין יותרו שתי הצורות. אבל זה לא ייתכן; אין צורה כזאת במקרא. הבניינים פועל, הופעל והתפעל צריכים להיות בצירי.

אשר לבניין הפעיל. אני הייתי אומר רק הגליתי, אבל אני ער לעובדה שקיימות צורות חרוקות, בייחוד בגזרות, כמו למשל קפיתי. לכן בשני הבניינים האלה, פיעל והפעיל, אני מציע שהצורה העיקרית תהיה בצירי, ותהיה אפשרות נוספת, בחיריק. הכלל יהיה אפוא: צירי בכל הבניינים (פרט לקל), ובשני בניינים אפשרות נוספת בחיריק.

כדי לצאת ידי חובה אפשר להוסיף הערה, כמנהגנו, כי בלשון המקרא יש צורות אחרות. בעניין זה הדרך פתוחה, ואני מוכן להיות נדיב מאוד.

א' טריינין: לא אתווכח מה מקובל בדיבור ההווה. יש ניקוד שקיים במילונים, כמו במילון אבן-שושן, שהוא הסטנדרט המקובל. כמה טורחים המורים עד שמחדירים את זה למוח של התלמידים; כמה פעמים תיקן כל אחד מאתנו אל תגיד קפיתי, אמור קפיתי'. עכשיו באים ואומרים שבעצם התלמיד לא שגה בעניין הזה כלל. לשם מה זה? צריכים לקיים את מה שמופיע בניקוד הסטנדרטי, והוא הניקוד של אבן-שושן. למה להתיר כל שיבוש אפשרי וכל צורה אפשרית?

מ' בראשור: אתה מוכן לנסח את הכלל ספציפית לגבי הבניינים השונים?

א' טריינין: הצורות באות במילון באופן ספציפי בכל פועל ופועל.

ג' גולדנברג: הבעיה בסעיפים האלה, כמו בסעיפים אחרים שדנו בהם בענייני דקדוק, איננה נובעת אך ורק מחוסר האחידות שבלשון המקרא, אלא מחוסר האחידות שבכל הדורות. גם בלשון הדיבור של ימינו קורה שצורה כמו חִפְיָתִי נהפכה ללעג במערכונים הומוריסטים מסיבה אחת בלבד, שיש אנשים שמדברים כך. הם אומרים חִפְיָנו חִפְיָנו, וכולנו צוחקים.

הקושי בהאחדה, כפי שהזכיר הא' דותן, מקורו בכך שיש בצורות המקראיות הבדל בתנועות של גופים שונים. יש צורך למצוא נטייה אחידה לכל הגופים. פירוש הדבר, שמן ההיבט ההיסטורי יהיו צורות שנשנה אותן לכיוון אחד ויהיו צורות שנשנה אותן לכיוון אחר.

זאת ניסתה הוועדה לעשות. אינני חושב אפוא שיש מחלוקת כלשהי בענייני העיקרון; היו בעיות באשר להחלטות הממשיות. לדעתי, כל חבר יכול להסכים לכל צורה אחידה שתתקבל, אם יש בה היגיון והיא מתאימה ברוב המקרים למנהג, להיגוי ולירושה. וזאת למרות הקושי לבטל צורות מסוימות למען האחידות.

מ"צ קדרי: יש שני מקורות שעל פיהם יכולה הוועדה או המליאה לנסח דחייה של פועל הנראה חסר אחידות. המקור האחד הוא המסורות המקראיות - בעיקר לפי הניקוד ולא לפי המילונים שלפעמים בחרו כבר בצורות מסוימות ואיננו יודעים לפי איזה שיקול בחרו. המקור השני הוא הנוהג.

אשר למצוי במקרא, העובדות ידועות למדי, והעניין הוא של ניסוח מוצלח יותר או מוצלח פחות. אני חושב שהניסוח שהוצע בוועדה הוא ניסוח טוב, ואם הם ישקלו מחדש גם את הניסוח שהציע הא' דותן יתקבל ניסוח מתקבל על הדעת, על פי מה שנמסר במקרא.

לעומת זאת, הנוהג, שהוא המקור השני שאפשר היה לבסס עליו את החלטתנו - הוא מקור שטרם ניתן בידינו: עדיין לא הוצעה ולא נקבעה שום דרך ליטול את המציאות, למדוד אותה ולבדוק אותה. היו כמה הצעות מחקר שהציעו לבסס מדגמים בעזרת שאלונים או בהקלטות, אבל שום מחקר לא אושר ולא בוצע עדיין.

כדי שאפשר יהיה להשיב על שאלות מעין השאלה שלנו באופן סדיר, צריך להעמיד לרשות האקדמיה ולרשות הוועדה מעין מצאי דינמי קבוע, הניתן לבדיקה בכל עת.

ד' טנא: אמרו כבר קודמי, שהבעיה מצטמצמת להתגוננות שיש בבניין פועל, ובמידה מסוימת גם בבניין הפעיל, בין צירי לחיריק. כיוון שאין לנו מחקרים ואין לנו שאלונים, עלינו למצוא קנה מידה עקרוני המועדף מבחינה נורמטיבית. אי אפשר לומר שאפשר גם כך וגם כך. האומר זאת לא אמר כלום.

אני מציע קנה מידה לבחירה או להעדפה בין גוונים שווי משמעות או שווי מעמד: כל צורה הנושאת עמה איזה שהוא חותם סגנוני - כגון שיש בה עדות לשכבה, לגיל או

למעמד - פסולה מלהיות הצורה המועדפת מבחינה נורמטיבית. הא' גולדנברג התקרב לעניין הזה. הוא אמר שהצורה חִפְּיְתִי נושאת כיום את התוכן הסגנוני 'הומור'; ועל כן צורה כזאת אינה יכולה להיות הצורה המועדפת מבחינה נורמטיבית, ולפיכך יוצא שהצורה המועדפת היא בחיריק. אני מציע שלא נסתפק רק בכך שנאמר שיש שתי צורות, אלא נוסף ונאמר שמבחינה נורמטיבית הצורה המועדפת היא בחיריק, ואם רוצים אפשר גם לנמק.

אינני אומר שזהו קנה המידה היחיד; אבל הוא לא הוזכר פה, ולכן חשבתי שנוסף על קנה המידה ההיסטורי-הספרותי ונוסף על בדיקת השימוש בציבור, צריך לקבוע גם את קנה המידה הזה. הוא מקובל גם בתחומים אחרים, כמו בתחום התחביר: צורה שאיננה מסומנת מבחינה סגנונית היא-היא הצורה המומלצת מבחינה נורמטיבית.

א' פורת: יש לי ספקות קשים מאוד כשאני שומע את ידידי הא' דותן אומר "כמו שאנחנו נקבע". מה זאת אומרת? יש לנו מקורות מסוימים שמהם אנחנו לוקחים, ואיך נבוא הנה לקבוע "כמו שאנחנו נקבע". אני חושש מן הדרך הזאת. הדבר הראשון שעולה על דעתי לומר הוא 'מי שָׁמְנו'.

נכון, שבזמן שאני יושב בתוך דל"ת אמותיי ואני צריך להכריע במה שאני עושה, אני מכריע כפי הבנתי. אבל אינני יודע אם אני יכול להכתיב לכל עם ישראל בזמן שאני מוצא במקורות שתי אפשרויות. לפי דעתי, הא' קדרי צודק כשהוא אומר שעדיין אין לנו די נתונים בשביל להכריע. וגם לו היו לנו נתונים מספיקים הייתי מהסס. אני רוצה להיאחז שוב במה שאמר הא' דותן, שלא אכפת לו שייגידו שבמקרא יש גם כך וגם כך. ברגע שאנחנו אומרים משפט כזה, בסופו של דבר אנחנו מקבלים יותר מצורה אחת.

א' חזן: אינני צריך להגן על הא' דותן, אבל הוא בוודאי לא התכוון שנתעלם מן המקורות, אלא שנכריע על פי מכלול של שיקולים.

אחד השיקולים החשובים במקרה הזה הוא הגיית הדוברים 'בשטח'. אם נקבע דרך מסוימת והיא לא תתקבל, התוצאה תהיה שנקשה על הדוברים המקפידים בלשונם. במקום לעשות תייסיר (תיסיר) ייווצר כאן תַּאֲסִיר, כלומר מצב מסובך יותר משהיה. האקדמיה צריכה לדון כל מקרה לגופו. במקרה הזה חושבני שהצעת הוועדה היא הצעה טובה. ראשית, משום שהיא נסמכת על קולות. צורות הפועל שאנו דנים בהן טרם נתגבשו בפי הדוברים. אולי בעוד דור או חצי דור הן יתגבשו, ואז נוכל לבוא בהחלטה ברורה וקביעה ברורה. אבל בינתיים, כוח ההיתר עדיף.

רצוני להעלות פה שיקול נוסף: ההבחנה בין חיריק לציירי איננה חדה בפי קבוצות גדולות של דוברי עברית. הגב' קציעה כ"ץ יושבת לידי, והיא מכירה את המבטא של יהודי צפון אפריקה. גם הפייטנים שאני חוקר את יצירתם חורזים חיריק וציירי. החלטת הוועדה מתחשבת גם בציבור הזה.

מ' בר-אשר: אלה שאינם מבחינים בין צירי וחיריק אומרים גם מושי במקום משה. אני מכיר קצת את מבטאי יהודי צפון אפריקה. יש מן הדוברים שם הנתונים בתוך סכך

של חוסר הבחנה בין סגול וצירי ובין חיריק, מכוח מה שיש להם בערבית. לא הייתי מביא ראיה משם, שאם כך נתת תורת כל אחד ואחד בידו.

א' חזן: אדוני הנשיא, בוודאי אינני מתכוון ללכת לקיצוניות ולהתיר את העניין הזה. דובר כזה יוכל להבחין היטב בין סגול לחיריק אם ילמד ויתקן את לשונו. ועדיין יתקשה בצורות הפועל מגזרת ל"י שיש בהן צורות כפולות.

ש' מורג: מה שהנחה כאן את הוועדה, נראה לי ברור: לא ליצור כללים מסובכים להבחנה בין צורות שונות, אלא לתת אפשרות של בחירה ואפשרות של שימוש למעשה בצורת החיריק או בצורת הצירי. הדבר הזה מתקבל על דעתי, מפני שמוטב שהלומד ילמד כלל פשוט, ינהג בדיבורו כפי שהוא נוהג, ינהג בניקודו כפי שהוא נוהג, ויהא חופשי לגמרי.

לא כך נהגה הוועדה בהערתה על הצורות של השורשים לא"י ורא"י בבניין הפעיל. אני חושב שגם כאן מוטב ליצור מערכת אחידה, ולהתיר לפחות את הַלָּאָה והַרָּאָה, כדי שמספר הכללים שלפני הלומד, ובייחוד לפני העולה החדש, יהיה קטן יותר.

י' בלאו: קשה לי לראות מה רע בכך שבלשון מסוימת יש שתי צורות המשמשות זו לצד זו. הלוא בלשונות כל כך רבות משמשת צורה בדיפתונג ועל ידה משמשת צורה בכיוון דיפתונג, וכדומה. במקרה הנדון יש לנו מורשה שצירי וחיריק משמשים פחות או יותר בשווה, פרט לבניין קל, ולא נתווכח על פועל והופעל ששם יש לנו צורות כפולות. גם בדיבור משמשות שתי הצורות. ובכן, מדוע אנחנו רוצים להתערב בדבר הזה, רק כדי שמורה יוכל להגיד שכשמישהו כתב הַכְּיָנוּ (מלשון כווייה) הוא לא כתב נכון, או כשהוא כתב הַכְּיָנוּ הוא לא כתב נכון?

לא הייתי רוצה - ואני מדבר עכשיו כנגד עצמי - לא הייתי רוצה שניתן כללים שבבניין פועל זה כך ובבניין הפעיל זה כך. מה אחוז האנשים המכירים את צורות הפועל האלה? האם לא יהיה פשוט יותר להשאיר את שתי הצורות בהיתרן, כפי שהוועדה הציעה?

א' יבין: אני רוצה להמשיך בקו שהתחיל בו הא' טריינין: כמה צורות פועל משורש מסוים באות במקורות בשתי הדרכים, כגון קְיָתִי וגם קְיָתִי, נְקִיתִי וגם נְקִיתִי? יש רק מילים בודדות כאלה; בדרך כלל יש לכל מילה הצורה שלה. לא ראוי לעשות מין סטנדרטיזציה כזאת ולהתיר בכל פועל את שתי הצורות. זה אמנם קצת יותר נוח לאנשים, כביכול כולם מדברים נכון, אבל זה גם פורץ פרצות בשפה.

ג' בירנבאום: אבל מה יהיה הכלל הדקדוקי של ניקוד צורות גוף ראשון ושני מגזרת ל"י?

א' יבין: אני רוצה להוציא את זה מכלל עיקרון, ולהגיד שכל מילה נוהגת לפי מנהגה. ייתכן שיהיו פעלים יוצאים מן הכלל שיש להם שני המנהגים.

מ' בראש: אם כך, אין זה דקדוק.

" ייבין: אני רואה שרוב הדוברים כאן תומכים בריבוי צורות. לי נראה דווקא שכדאי לקבוע כלל ברור, כדי שאדם שמנקד ספר, למשל, ידע באופן חד-משמעי איך הוא צריך לנקד. במקרא יש הרבה צורות, אבל יש גם נטייה של רוב. למשל, יכול להיות שיש לבניין הפעיל גם צורות בחיריק, אבל הרוב הגדול הוא בצירי. אני מציע כלל כזה: בניין קל ובניין פיעל תמיד בחיריק, ובשאר הבניינים תמיד צירי. זה משקף את הרוב המצוי במקרא ולא את הכול, אבל זה קובע כלל ברור.

" סמילנסקי: שפה חיה בורחת מן הדקדוק, ואין אנו צריכים לעצור את השפה החיה על ידי הדקדוק. נדמה לי שצריך לראות את הדקדוק כמשהו פתוח ולא סגור. דקדוק פתוח משמעו שיש צורות ותיקות, שיש להן סמך במקורות, ויש צורות שהן חדשניות. הדקדוק הפתוח איננו מוחק את המקורות, אלא אומר: יש גרסה כזאת, עד עכשיו נהגנו כך, ומי שרוצה להלך בדרך הזאת מותר לו, אבל יש גם צורה חדשה וגם היא לגיטימית.

מ' בראש: בדברים העקרוניים שלך הבנתי שאתה תומך תמיכה ברורה בהצעת הוועדה?

" סמילנסקי: כן.

א' טריינין: כשמשורר כותב שיר הוא מנקד אותו. השיר בא לעורך והעורך קורא את השיר ומתבונן גם בניקוד. בסופו של דבר העורך מוסר את השיר לנקדן שלו, וזה הולך לפי כללים מסוימים. הוא לא יקבל צורות כמו הפיתוי והשתנתי. הוא צריך כללים חד-משמעיים, כדי שלא יהיה תוהו ובוהו. אין ברה, לטקסט מנוקד מוכרחים להיות כללים של ניקוד.

אשר לדרך דיבורם של אנשים, מוטב שלא להחליט דבר. ימשיכו בשלהם. הם יכולים לדבר כרצונם ולהוסיף עוד עשר צורות חדשות. הרי בסופו של דבר איננו אוסרים על אנשים לדבר! אבל כשאנחנו אומרים שאלה שתי האפשרויות, הרי קבענו שתי קביעות.

מ' בראש: שאלות מסוג זו שאנו עוסקים בה אינן באות בדרך כלל מן הנקדנים, אלא מן הקריינים ומיועצי הלשון שלהם. אני רוצה לומר לך בסיפוק רב שהיום בכל רשתות השידור הגדולות יש ייעוץ לשוני. הקריינים מוכנים לציית לקביעות האקדמיה. בהרבה מקרים מנקדים להם את הטקסט שעליהם לקרוא. גם לנואמים המייצגים את מדינת ישראל בארץ ומחוצה לה כדאי שינקדו את הפסוקים שהם משבצים בנאומיהם. תמיד זה יכול להועיל.

א' טריינין: לא ייתכן שכל הספרים המנוקדים יופיעו לפי כלל אחד ויחיד, ולעומת זה דיבור אנשים ישתמשו בשתי צורות. זה מביא לבלבול גמור.

ע' אורנן: דעתי היא שצריך לקבוע כלל אחד. אבל אם תגבר הדעה שצריך להתיר את שתי הצורות, אציע להסיר את הסעיף כולו מסדר היום, מפני שהחלטה כזאת פירושה כאילו לא אמרנו כלום. יש ספרי דקדוק ואפשר ללכת לפיהם, והמאמין יאמין כל אחד בספר שהוא בוחר בו.

אם אנחנו רוצים לקבוע דבר, צריך לקבוע דבר לאשורו. אני חושב שמה שהציע הא' דותן הוא טוב ומה שהציע הא' ייבין הוא טוב. הדבר החשוב הוא לקבוע כלל אחד ברור. תתפלאו לשמוע: יש תלמידים בבתי הספר הרוצים ללכת בדרך הכבושה והנכונה. מה תבוא ותאמר להם? האקדמיה אומרת כך או כך? זה תהיה קביעה אנטי-חינוכית!

העובדה שיש במקרא פסוקים כאלה וכאלה ומילים מנוקדות כך וכך איננה צריכה לחייב אותנו.

א' חזן: אנחנו, כאנשי החינוך, חושבים שכאשר יש שתי צורות ואומרים אפשר כך ואפשר כך, אין לך דבר חינוכי מזה. להפך, זה החינוך לסובלנות וזה החינוך לפתיחות.

ד' טנא: רציתי להעיר הערה לא' בלאו: אמרת שגם בשפות אחרות אין קובעים מסמרות. ובכן, אני יכול לספר לך כי בילדותי ביליתי את כל חופשות החנוכה במשך ארבע שנים, מגיל תשע עד שלוש עשרה, בשינון הצורות של הפועל הלא-סדיר בצרפתית. אוי ואבוי למי שמשתמש בצורות לא נכונות של הפועל הלא-סדיר. אם כן, אין זה נכון שגם בשפות אחרות לא קובעים מסמרות. יש צורות חריגות, אבל לומדים אותן ואין סוטים מהן.

א' פורת: צרפת איננה ארץ של מהגרים.

ג' בירנבאום: הא' אורנן טען שאם נקבל את הצעת הוועדה לא עשינו כלום; אני רוצה להגיד שכן עשינו. הנה אמר לנו אחד מחברי האקדמיה שמילון אבן-שושן הוא הקובע. עד עכשיו ידענו, על פי האמור במילון הזה, כי הצורה הפיתית היא הנכונה, ומי שאומר הפיתית שוגה. על פי ההחלטה הזאת גם מי שאומר הפיתית איננו שוגה, ואם כך יש משמעות להחלטה.

לא תמיד הלכה האקדמיה בדרך הזאת. הרי יש לנו כבר החלטות על כמה וכמה גזרות, ושם קבענו מסמרות. אבל במקרה הזה, כיוון שבמקורות יש מגוון כה גדול של צורות, וכך גם בחיים, ראתה הוועדה שלא לקבוע מסמרות, אלא להחליט שבכל המקרים האלה כל הצורות נכונות.

התפלאתי שהא' דותן מגנה את הוועדה על כך שהיא מכשירה את צייתית, שהיא צורה שאינה קיימת. והלוא הוא עצמו מציע לקבוע למדברים בבניין נפעל נפנינו, אף על פי שהצורה אינה קיימת.

א' דותן: היא אינה קיימת בגוף ראשון רבים; אבל בשאר הגופים זו צורה קיימת!

ג' בירנבאום: יש כל הסיכויים שבאמת אף אחד לא יאמר צויתי, ואז לא הפסדנו כלום. ואם מישהו בכל זאת יאמר כך, לא נראה בכך שגיאה.

ד' טנא: בהחלטת הוועדה חסר העיקר, והוא הצורה המועדפת. בלי לקבוע את הצורה המועדפת לא אמרנו כלום.

מ' בר-אשר: אני רוצה להדגיש את מה שאמר הא' בירנבאום: בסעיפים רבים של נטיית הפועל האקדמיה הכריעה שיש ללכת בדרך אחת, וציינה בהערה שבמקרא נוהגת גם דרך אחרת. הצעה של שתי צורות חלופיות אינה שכיחה בהחלטותינו. נדמה לי שהצעת החלופות כאן באה לא רק מן המקורות, אלא גם מן החיים. אני נוקט לשון ספק משום שאמרתי כבר כמה פעמים, ואמרו גם אחרים, שאין לנו תיעוד מהימן של העברית הישראלית. הרבה דוברים אומרים על צורת לשון כלשהי "כך הכול אומרים" ומתכוונים לעצמם...

אסכם את ההצעות, ונצביע עליהן. אין ויכוח על בניין קל שניקודו בחיריק. אשר לשאר ששת הבניינים, עומדות לפנינו שתי הצעות עיקריות: הצעת הוועדה היא שבששת הבניינים האלה אפשר לנקד בצירי ואפשר בחיריק. גם צורות שאינן מתועדות או שאינן מקובלות, כגון צויתי, חפיתי כשרות.

הצעה אחרת היא הצעתו של הא' דותן, שנוסחה ניסוח ברור מאוד: בארבעת הבניינים שהם בניינים סבילים, או שאחת מהוראותיהם היא הסביל - כלומר נפעל, התפעל, פועל והופעל - ינקדו בצירי. לעומת זאת בשני הבניינים הפעילים פיעל והפעיל אפשר לנקד בצירי ואפשר בחיריק.

לשתי ההצעות הללו נוספו כמה גוונים. אני מציע לכל המציעים שהוסיפו את הגוונים להבליע את הצעותיהם במחשבה בתוך שתי ההצעות הללו ולוותר על הצעות נלוות. הא' ייבין, האם אתה עומד על הצעתך המקורית או שתסכים להצטרף לאחת מן ההצעות?

י' ייבין: אני מסכים להצעה של הא' דותן.

א' טריינין: יש לי הצעה קיצונית יותר, ואני חושב שהיא נאמרה: למחוק את כל הסעיף הזה.

ג' בירנבאום: לא תהיה בדקדוק של האקדמיה הוראה לגבי גזרת ל"י? ומי שישאל אותנו, מה נגיד לו: שהכול מותר או הכול אסור?

א' טריינין: נפנה אותו לספרי הלימוד ולמילונים.

מ' בר-אשר: ההצעה שלא להחליט דבר היא אפוא הצעה מפורשת של הא' טריינין והצעת ממילא של הא' אורנן, אם תתקבל הצעת הוועדה. נצביע תחילה על סעיף א, פרט להערה בעניין השורשים לא"י רא"י, שעליה נצביע בנפרד.

הצבעה

- בעד הצעת הוועדה בעניין גזרת ל"י (סעיף א, בלי ההערה) - 13
- בעד הצעתו של א' דותן - 9

נתקבלה הצעת הוועדה.

מ' בר-אשר: עכשיו נדון בהערה החשובה של הא' מורג, השייכת לשני הפעלים הַרְאָה וְהִלְאָה. לפי הצעת הוועדה, הה"א תנוקד דווקא בסגול, אף שבמקרא מצויות צורות בחיריק. לעומת זאת הא' מורג מציע להתיר גם את החיריק, ברוח ההיתר של הצעת הוועדה בחלקו הראשון של הסעיף.

הצבעה

- בעד הצעת הוועדה - 11
- בעד הצעתו של ש' מורג - 11

מ' בר-אשר: ההצבעה לא הוכרעה.

ש' שרביט: השאלה אינה מצטמצמת רק לשני הפעלים הַרְאָה וְהִלְאָה. גם במשקל מְפַעֵלָה ומְפַעֵל לפני העיצורים רל"מ יש נטייה לסגול במקום חיריק, כמו במילים מְרַכֵּב, מְרַחֵץ, מְמַשֵּׁל ומְלַתְחֵחַ. העניין של איכות התנועה אינו עקרוני כל כך כמו שאלת פְּנִיתִי-פְּנִיתִי. כאן יש עיבוי תנועה בהברה סגורה לא מוטעמת לפני עיצורים מסוימים.

י' בלאו: נקודת המוצא פה היא פתח. יש פה פתח שאינו נהפך לחיריק בגלל השפעתה של הרי"ש.

מ' בר-אשר: הא' שרביט, מה אתה מציע? אני לא רואה שאפשר להכריע.

ש' שרביט: זה עניין אלופוני, שצריך להשאיר אותו לדובר.

מ' בר-אשר: אם כן נקיים הצבעה חוזרת, ונקווה שתיפול הכרעה.

הצבעה

- בעד הצעת הוועדה, לנקד בסגול בלבד - 10
- בעד הצעת ש' מורג, להתיר גם את החיריק - 11

נתקבלה הצעתו של ש' מורג: ה"א הבניין בפועלי העבר מן השורשים לא"י ורא"י בבניין הפעיל תנוקד בסגול או בחיריק, כגון הַרְאִיתִי וגם הַרְאִיתִי.

מ' בר-אשר: מאחר שנתקבלה הצעת הוועדה, יש מי שרוצה להציע שהיא תוסר כליל.

הצבעה

בעד הסרת ההצעה מסדר היום - 3

בעד קיום ההחלטה - השאר

ההחלטה התקבלה.

מ' בראשר: לא הייתה כל הערה על סופו של סעיף א, בעניין היתם-הייתם, ומכאן שנתקבל.

סעיף ב בהצעת הוועדה עוסק בצורת הסביל של משקל פולל בכפולים, לא בגזרת ע"ו. הוועדה מציעה כי הצורה פֶּצֶץ תוכל לשמש כסביל של פּוֹצֵץ, לצד פּוֹצֵץ. אני פותח את הדיון בהצעה זו.

א' דותן: אני מבין את הצורך, אבל מתעוררת השאלה: ברגע שאנחנו מכשירים פֶּצֶץ האם בכך אנחנו לא מכשירים גם פֶּצֶץ? אם אנחנו נוקטים עקרון ריבוי צורות באותה רוח של מה שהותווה עד עכשיו, נצטרך לאפשר גם כאן את שתי הצורות.

מ' בראשר: בישיבת הוועדה עלתה הצעה כזאת. טענתי שם שברגע שאנו מכשירים את פֶּצֶץ בעצם כבר סללנו את הדרך לצורה פֶּצֶץ.

א' טל: בשנות עבודתי הארוכות כמורה בבית ספר עממי שמעתי כמעט בכל יום ביטויים כגון "פיצצתי לו את הראש". הצורה הזאת קיימת בלשון. ההתלבטות איננה אם ליצור אותה, אלא אם לחסל אותה.

י' יהלום: צריך לחסל את התופעה...

ג' גולדנברג: כבר מקדמת דנא קיימת נטייה בלשון לכניסת צורות של מה שאנחנו קוראים בבית הספר 'נטייה על דרך השלמים'. למשל, בפסוק "סבּוּנִי גַם סְבּוּנִי" (תהילים קיח, יא) באות צורת השלמים וצורת ע"ע זו לצד זו. הרקע להחלטת הוועדה להתיר את פֶּצֶץ הוא הרצון שלא לבוא בהצעות מהפכניות להשמיט את כל הצורות הנוטות לפי הבסיס הקדום ולחייב את הנטייה המחודשת על פי חוקי השלמים. עם זאת קשה למצוא נימוק כבד משקל שלא להתיר צורות כאלה כאשר הן צצות במציאות, בייחוד כאשר יש צורך בהבחנה בין פעיל לסביל, וצורך זה הוא המניע העיקרי לתהליך.

ש' אירמאי: האקדמיה כבר אישרה לפני שנים רבות זוגות פעלים מסוג פֶּלַל ופּוֹלֵל שיש ביניהם הבדל משמעות. במילוני האקדמיה יש דוגמות רבות לכך, כגון פֶּנֵן לעומת פּוֹנֵן; לְעוֹמֵת בּוֹדֵד. בְּדֵד - מבחינה חשמלית; בּוֹדֵד - שָׁם אותו הצדה, לבד.

מ' בראשר: אבל אנחנו דנים פה באותם מקומות שאין הבחנה במשמעות.

ש' אירמאי: יש במונחי האקדמיה צפף וגם צופף, בלא הבחנה במשמעות. ייתכן שיש דוגמות נוספות שאינני זוכר ברגע זה.

א' דותן: יש לי להעיר הערה שנייה. הצעת הוועדה מוגבלת לגזרת הכפולים בלבד. כידוע ההבחנה בין גזרת הכפולים לבין גזרת ע"ו לא תמיד היא בהירה ולא תמיד היא מוסכמת. לכן אני חושש מניסוח כזה. והרי גם מגזרת ע"ו יש צורות על דרך השלמים, כגון קים. אם אנחנו פותחים את כל השערים, כפי שהרוח נוטה היום, קשה יהיה לצמצם זאת רק לגזרת ע"ע. האם אנחנו תובעים מכל הדוברים לדעת בכל פועל אם הוא מגזרת ע"ע או מגזרת ע"ו?

מ"צ קדרי: אני מתפלא על ההצעה. לדעתי היא ליברלית יתר על המידה, במקום שאין צורך והצדקה. מה שהביא להצעה היה המשפט "המשאית פוצצה". אינני רואה כאן דר-משמעות; מתוך ההקשר של המשפט הזה איש לא יעלה על דעתו את האפשרות שהמשאית עשתה משהו.

מ' בראשר: אבל "המטוסים פוצצו" הוא בהחלט משפט דר-משמעי!

מ"צ קדרי: אפשר לפתור את הבעיה אם נבחר כאן בבניין אחר, כגון הפיצוץ. אינני מסכים גם לקביעה שנשמעה כאן, שהפועל פצץ כבר קיים בלשון. הוא קיים רק במשלב מסוים, ולא בלשון בכללה.

א' פורת: בלשון הילדים אומרים פצץ, בפ"א רפה.

מ' בראשר: טוב, אנחנו ניגשים להצבעה. ואני מעמיד להצבעה את הצעת הוועדה כמות שהיא. אשר להצעותיו של הא' דותן, הן יידונו בוועדת הדקדוק. דבר שלא עלה בפירוש בוועדה, לא ראוי לדון בו בלא דיון מוקדם בבעיה.

א' דותן: אם כך אני מבקש להוסיף לשיקול דעת הוועדה עוד עניין אחד השייך כאן: שם הפעולה הקשור לבניינים האלה. צורתו פצוץ, או שמא פיצוץ, כפי שהציע פעם פרופ' טור-סיני ז"ל.

ג' בירנבאום: הסוגיה הזאת נדונה לאחרונה בישיבת המליאה (בישיבה רי"א, ביום ה' במרחשוון תשנ"ד).

הצבעה

בעד הצעת הוועדה שהצורה פצץ תוכל לשמש סביל של פוצץ (סעיף ב) - הרוב נתקבלה הצעת הוועדה.

מ' בר-אשר: סעיף ג דן בצורות הציווי של יצר ויצק, ומציע להתיר בשני הפעלים האלה שתי צורות ציווי: האחת ביו"ד והשנייה בלא יו"ד. אני רואה שאין מי שמעיר על העניין הזה. נצביע אפוא ונאשר אותו.

הצבעה

בעד הצעת הוועדה, בעניין צורות הציווי של יצר ויצק (סעיף ג) - הרוב נתקבלה הצעת הוועדה.

ה. אישור הודעת ועדת הדקדוק

מ' בר-אשר: ההודעה למליאה כוללת החלטות נוספות של ועדת הדקדוק, וכדרכנו הודענו לחברים שהחלטות שלא יבוא עליהן ערעור בכתב תיחשבנה החלטות האקדמיה. שתיים מהחלטות הוועדה שהגיע עליהן ערעור תובאנה לדיון באחת הישיבות הקרובות. שאר ההחלטות מקבלות את אישורנו, ואלה הן:

1. המילים אחראי, אחריות אפשר לנקדן בשווא או בחטף פתח: אַחְרָאי, אַחְרִיות או אַחְרָאי, אַחְרִיות.
2. שם התואר הנגזר מפְּרָא הוא פְּרָאי. התכונה היא פְּרָאות וגם פְּרָאות.
3. המילה אוֹנְנוֹת תנוקד בקמץ.
4. צורת הרבים של אֶגֶן היא אֶגְנִים או אֶגְנוֹת.
5. צורת הרבים של תָּפִי היא תָּפִים. במקרא: תָּפִים.
6. הקמץ במילה קִטְנָה מתקיים בנטייה: קִטְנֹת, קִטְנוֹת.
7. צורת הנסמך של השמות שְׁאָר, שְׁאֵט, מְקַצֵּת תנוקד בפתח (כעולה מכללי הקמץ). במקרא: שְׁאָר, שְׁאֵט, מְקַצֵּת.
8. א. המילה כָּבֵש מינה הדקדוקי זכר, ולפיכך יש לומר "חמישה כבשים" ולא "חמש כבשים". הבא לציין כבשים ממין נקבה יאמר "חמש כבשות".
 ב. אין לומר "תינוקים". כאשר אין התייחסות למין (או בתינוקות ממין זכר) יש לומר "חמישה תינוקות". כאשר הכוונה למין נקבה יש לומר "חמש תינוקות".
 [החלטות 1-7 התקבלו בוועדת הדקדוק ביום ד' בכסלו התשנ"ו (27 בנובמבר 1995) והחלטה מס' 8 ביום כ"ג בטבת התשנ"ו (15 בינואר 1996)].

מ' בר-אשר: נסיים עתה את הישיבה בשל שתי סיבות - אחת שבשגרה ואחת מיוחדת: אחת שבשגרה - הייתה פנייה של חברים לקצר את ישיבות המליאה, ולהעמיד את זמן הישיבה על שעתיים. וסיבה נוספת, מיוחדת: רבים מחברי האקדמיה מתכנסים היום לכבודו של הא' מורג, לרגל הופעת ספר היובל לכבודו.

הישיבה המאתיים עשרים ותשע (רכ"ט)

ביום ט' בסיוון התשנ"ו (27 במאי 1996), בשעה 11.00, בבית האקדמיה בירושלים. נשיא המדינה עזר ויצמן ערך ביקור בבית האקדמיה. הוא נפגש עם נשיא האקדמיה משה בראשר, ושמע מפיו סקירה על פעולות האקדמיה ועל מפעליה. אחר כך סייר בבית האקדמיה ועמד מקרוב על הנעשה בה. הביקור הסתיים בישיבה של מליאת האקדמיה במעמד נשיא המדינה.

הנוכחים: נשיא המדינה עזר ויצמן;

חברי האקדמיה ארי אבנר, עוזי אורנן, אהרן אמיר, זאב בן-חיים, משה בר-אשר (יו"ר), אהרן דותן, שולמית הראבן, אברהם טל, יוסף יהלום, ישראל ייבין, שלמה מורג, גד בן-עמי צרפתי, מנחם צבי קדרי, יהודה רצהבי ודוד שחר;

החברים-היועצים אפרים חזן, אבנר טריינין, אברהם יבין וקציעה כ"ץ; הגב' אראלה אברמסון (אלמנת חבר האקדמיה שרגא אברמסון) והגב' בתיה רבין (אלמנת חבר האקדמיה חיים רבין); המנהל הכללי נתן אפרתי; עובדי המזכירות המדעית גבריאל בירנבאום, עינת גונן, קרן דובנוב, מלכה זמלי ויוסף עופר; אנשי פמליית נשיא המדינה ועיתונאים.

סדר היום: דיון במעמדה של הלשון העברית

מ' בראשר: אדוני נשיא ישראל, חברי האקדמיה, יש לי הכבוד לפתוח את ישיבה רכ"ט של מליאת האקדמיה הנערכת בנוכחות נשיא המדינה.

העניין המיוחד שמר עזר ויצמן מגלה בלשון העברית ובאקדמיה ללשון העברית אינו טעון הוכחה נוספת. הוא אירח בביתו את מליאת האקדמיה ללשון העברית ביום י"ז בכסלו תשנ"ד במלאות ארבעים שנה להקמתה; הוא הזדהה בגלוי עם מאבקנו בניסיון הנואל, שלא ירד עדיין מסדר היום, לקיים בבית הספר היסודי הוראה סדירה של מקצועות אחדים בלשון האנגלית. בשורת הזדמנויות ראה להביע את דעתו הברורה בזכות מעמדה הבכיר של העברית כלשון התרבות וכביטוי המובהק של תחיית ישראל בארצו. נאזמו בפני בתי הנבחרים של גרמניה עלה על כולנה בתוכנו ובמסרים שהשמיע קבל ראשי העם וקבל כל עם אשכנז, ובכלל זה הדברים שאמר על העברית בלשון העשירה שנישאה מפיו באותו מעמד. ולא בכדי ראתה האקדמיה לקבל החלטה פה אחד בישיבתה שנסמכה לנאומו של הנשיא (ישיבה רכ"ז), לברכו על המעשה המשובח הזה.

אך טבעי הוא הדבר שנשיא המדינה מכבד היום את האקדמיה ואת העברית ואת מחקרה, בבית שמתנהל בו זה כארבעים שנה הגדול שבחקרי הלשון העברית במפעל המילון ההיסטורי, בעבודה מרוכזת ומתמדת ונמשכת ומעמיקה של העברית לדורותיה, במפעל שראשוני האקדמיה השכילו להעמיד כאחת מגולות הכותרת של המוסד הזה. אף ראינו להביא בפניו מקצת מן היכול העשיר של העשייה בלשון על כלל היבטיה בחידושי מילים ובמינוח המקצועי לרבות השירות הענף לציבור הרחב.

אנו באים לקיים ישיבה על מעמד הלשון העברית בישראל כיום. אומר מיד דברים על תחושות שאני חש בהזדמנויות רבות: יודעי העברית בישראל ומוקיריה אינם מועטים, דורשי טובתה ומבקשי תקנתה ושכלולה מצויים בכל החוגים, ואיש ממוזילי תרבות ישראל, בכתב ובעל פה בפרהסייה, לא יוכל להתעלם מהם. המטה אוזנו לשיח של צעירים יכול לשמוע גם עברית של עידית, ומי שנוזק לדברים שבכתב הרחק מן העיתונות הקולנית והקיש קיש קריינית יוכל לקרוא עברית של פעם ועברית של טעם בשירה, בפרוזה ובכתיבה אחרת. ואולם יש גם מגזרים - אם לנקוט מילה מחודשת זו - שלכם גם בעברית. לא בשל היכרות מרובה אתה כדרכם של מגיסי לַפֶּם במה שהוא ידוע ומוכר, אלא בעלי גסות לב בשל מיעוט ידיעה, ובעיקר בשל תסביך נחיתות כלפי לשונות הנכתבות משמאל לימין; בעצם כלפי לשון אחת הנכתבת, כשהיא נכתבת, משמאל לימין. העיקרי שבמגזרים אלו הוא ציבור המשכילים בעלי הקתרואות במוסדות להשכלה גבוהה, אלה שמינויים כאן ולכם מעבר לים ומעבר לאוקיינוס, וביניהם אנשי מדעי הטבע ומדעי הרוח וביותר אנשי מדעי החברה. הללו דוחקים את העברית מהיות לשון התרבות למעמד של לשון השוק והמטבח, לשונם של הדיוטות. כבר התרענו על העובדה שכנסים רבים מתנהלים על טהרת האנגלית ואפילו ההזמנות חפוזות מכל אות עברית. כיום הותרה הרצועה ואפשר לכתוב עבודות דוקטור גם באנגלית, ופירוש הדבר שאפשר לכתוב עבודות גם בעברית. זאת לדעת, תחיית הלשון העברית לא הגיעה למילואה אלא עד אותה שעה ששימשה כלשון ההוראה וכלשון הפרסומים המדעיים במוסדות להשכלה גבוהה. מתוך זחיחות דעה וקלות ראש קמים על ההישג הזה לעקרו כאילו לאחר יד, אך למעשה בכוננת מכוון.

היבט אחר שאני מבקש להזכיר כאן נוגע למקומה של העברית בבית הספר העברי היסודי והתיכון. וכאשר אני מדבר בהקשר זה על העברית אין אני מתכוון רק להגייתה בדרך זו או זו, אף לא ללוחות נטייה של פעלים ושל שמות או לתחביר המשפט, שהם מעניינו של המורה ללשון, ודורשים מיומנות והבנה מקצועית העשויה, לעתים, להיות צרה כרוחב דעתו של המורה. בהקשר זה דעתי מְכוּוֹנָה אל מה שהוא מעבר לממד הבלשני; מתכוון אני לעושר הלשון, לשפעי הצירופים, למגוון הנרדפים, לאסוציאציות שמילה וביטוי וצירוף ופסוקית ופסוק מעוררים בקרב קוראים, ולקווים הנמתחים מטקסט אחד אל רעהו, הגם שמאות ואלפי שנים חוצצים ביניהם. כלומר למעיינות הנובעים מספרות ישראל לדורותיה. מה שהוא מעניינו של כל מורה: המורה למקרא והמורה לספרות, המורה לתולדות ישראל והמורה לגאוגרפיה, לטבע ולתחומים אחרים. ספרות ישראל לדורותיה - מבראשית פרק מט ושירת דבורה ומשל יותם ועד לשירת ר' שלמה אבן גבירול ור' יהודה הלוי, מסידור התפילות ועד השירה והספרות החדשה במאה התשע עשרה והעשרים - אינה צריכה להיות קניינו של מגזר אחד של הציבור

בלבד. לא רק מי שמתייחס לספרות ישראל התייחסות נורמטיבית צריך לעסוק בה. להפוך בה ולהפך בה; שלומי אמוני ספרות ישראל לדורותיה צריכים להימצא בכל רובדי החברה. לא ייתכן שנכסי צאן הברזל של הספרות הכתובה עברית יהיו ידועים רק ליודעי חן, אין מדובר בהתמחות ברפואה או בהנדסה גנטית, במתמטיקה למתקדמים או באקונומטריקה. ככל שתתרדד הכרת הספרות, וזו כבר נתרדדה, ישתלח רזון בלשון, והמטען הרוחני היונק ממעיינות התרבות של ישראל יהיה שדוף, וממילא שביר ופריך והריהו נטול וחסר קיימה.

לא צמצום המעמד של המקצועות הכלליים אנו מבקשים, אלא הרחבת העיסוק בספרות ישראל לסוגיה. מה שכתבו ברדיצ'בסקי ומנדלי, יל"ג וביאליק ועגנון והזו צריך גם הוא לימוד ועיון; ומי שדבריי מתמיהים אותו ילך ויעיין במאמר אחד מני רבים שכתב מורנו שרגא אברמסון עליו החיים והשלום במאמרו הנפלא על זיקתו של הזו ללשונות ראשונים ומה שגלגל מהן. כמה לימוד צריכה גם תורתם של אחרונים.

לא ביום אחד יכול לחול שינוי, ולא באחת יתרחש המפנה. צריך הכשרת לבבות וצריך מעשה חינוכי מתמיד ונמשך. ואפשר שיש מי שירצה לתבוע שהטובים בבנינו יופנו ללימוד מקורות ישראל. בשעה שריחפה סכנת קיום מוחשית לישראל תבע מי שתבע "הטובים לטיס". איני סבור שצריך לבוא ולתבוע בתי"ו ולתבוע בטי"ת "הטובים ללימוד מקורות ישראל". אין אני חושב שמדובר במשימה יחידה ליחידים, אלא במטלה נוספת לכלל הדור. עלינו לעשות הכול שתתעבה שכבת המשכילים יודעי ספרות ישראל, המעוגנים ברבדיה וספוגים באוצרות לשונה.

ככל שיתרחב מעגל יודעי העברית ייטב לתרבות ישראל בשפעי צבעיה ובריבוי גווניה. מערכת החינוך, הקשובה לכל קול המתגלגל בחוצות ובפרט לקולות הבאים מן החוץ, ראוי לה שתחדד את כושר קליטתה לשדרים השונים, כדי שתדע לברור מה מהם בר-קיימה ומה מהם בן חלוף. גם האקדמיה ללשון העברית וחבריה מצויים כגוף אחד וכיחידים, איש איש על פי דרכו, להשמיע קולות ברורים בתחום זה, אך לא בדרך ההטפה והווכחנות אלא בדרך ההסברה והשכנוע.

חזקה על נשיא ישראל המשתף עצמו עמנו היום בדיון הזה, שימצא את הדרך ללכת לפני המחנה כפי שעשה עד היום.

ש' מורג: כבוד גדול הוא לנו, שנשיא המדינה, נשיא כל העם היושב בציון, מכבד את האקדמיה ללשון העברית בביקורו. אנחנו, כמוסד, מופקדים על העשייה בלשון ועל טיפוח הלשון. אולם טיפוח הלשון הוא בעיה שאין אנחנו יכולים לפעול לפתרונה בלא תמיכה רחבה של הציבור ושל מערכות המדינה כולן. נמצאים אנחנו במצב של קיטוב. מצד אחד פריחה בספרות, בשירה, בפרוזה ובתרגום, ומצד שני סחף התנהגותי נורא של זלזול באמצעי ההבעה של האדם. ההבעה היא דרך מדרכי התנהגותו של אדם, כמו הכתיבה, הלבוש, הנימוסים. כל אלה הם מערכת אחת, וכאן אנחנו נמצאים בסחף. הסחף הזה קשור בעיקרו גם להידלדלות ערכי המסורת ולניתוק שבינינו לבין המקורות הספרותיים העצומים העומדים לנו יותר מאשר לכל עם אחר. שהרי אין שום מקום ואומה שבה ילד בן שמונה יכול לקרוא פרק בספר יהושע ולהבין את עיקרו. באנגלייה ילד בן שמונה אינו יכול לקרוא ולהבין טקסט בן מאתיים שנה.

היחס אל המקורות, שהם המאגר הלשוני של הלשון וההבעה, הולך ומידלדל. כל זאת היא מערכת אחת מורכבת. לא רק האקדמיה חייבת לתת את חלקה; העם כולו צריך להיות מודע לעניין הזה ולהירתם לתיקונו.

ע' אורנן: כבוד הנשיא, מטרתה של האקדמיה ללשון העברית היא בעיקר טיפוח האפשרות להביע את הדברים של ימינו. המלחמה על הספרות העתיקה איננה יכולה להיות חלק מן הדברים שאנחנו עוסקים בהם; בכך יכול לעסוק, אולי, משרד החינוך. דבר טבעי הוא שספרים ישנים מתיישנים. אנחנו מדברים על העתיד ולו עיקר דאגתנו. והנה מה אנחנו רואים? גדולי העם, גדולי המשכילים שבו, מעדיפים את השימוש באנגלית. זו אינה רק שאלה של החינוך באוניברסיטאות, ושאלת הרשות לכתוב עבודה בשפה זרה, היינו באנגלית; השאלה היא מה עושים המורים באוניברסיטאות, ומה הם תורמים לחברה שלנו. אם הם מפרסמים את דבריהם באנגלית, זה מועיל להם, ומביא להם פרסום בעולם. הדבר גם מביא כבוד לעם, כמו ששחקני כדורסל שלנו מביאים כבוד לישראל בחוץ לארץ. אבל אין בכך תרומה חינוכית לציבור שלנו. מה פלא שהם דורשים מתלמידיהם לכתוב את עבודות המחקר שלהם באנגלית? הלוא כך המורים עושים, למה לא יעשו זאת גם התלמידים? אבל בכך אנחנו מפסידים את פיתוח לשון המשא ומתן המדעי, ואנחנו מצווים לטפח אותה, ואנחנו מפסידים את הערך שאפשר לתת לשפה הלאומית שלנו.

הסכנה איננה שתהיה שפת שוק מצד אחד ושפת הספר מצד שני, אלא שתהיה שפת קודש מצד אחד - והיא 'שפת שבת' - ושפת חול מצד שני. יש אנשים רבים המשתמשים בעברית כ'לשון שבת', במיוחד אותו החלק שדיבר עליו הא' מורג, זה שאינו חי בארץ. השפה העברית אינה שפתם היום-יומית, היא שפת שבת שלהם. ואנחנו רוצים שהשפה שלנו תהיה שפה אופפת את כל חיינו. אני רוצה להזכיר כאן פסוק שבעבר הייתה לו כוונה אחרת, אבל אומר לכם אותו בכונות חדשות: "שפתנו אתנו - מי אדון לנו?"

א' אמיר: רצוני להמשיך את הדברים שנאמרו קודם. אנחנו עכשיו במצב של שחיקה, מבחינה לאומית, מבחינה טריטוריאלית ומבחינות אחרות. יש ערך אחד שמסביבו צריך להתאחד ולהילחם עליו, והוא המאבק על הלשון. ומאבק כזה יש לנהל בכל תחומי החיים, המעשיים והמעשיים פחות. אני סבור - וכבר דיברנו על כך בסוד האקדמיה - שראוי שיקום גוף ציבורי גדול, שיתבסס על האישים המרכזיים של האומה, והוא שינסה לקבוע דפוסים חדשים בנושא; גוף שייתן את הדעת לשילוט ברחובות, וינסה להדיח בהדרגה את הלעז המשתלט על כל חיינו. אעז לומר שבחלומותינו אנחנו רואים את נשיא מדינת ישראל ניצב בראש החזית הזאת, ואני מקווה שעוד ידובר בכך.

ש' הראבן: כבוד הנשיא, רציתי להוסיף על הדברים שאמרו קודמי, ואני אדבר כסופרת הכותבת ספרים בלשון העברית. מי המפסיד העיקרי מהפסד הלשון? לי יש הרגשה שכסופרת, אני המפסידה. אני מפסידה, מפני שהיום רצים למילון כדי לחפש מילה פשוטה כמו להתכרבל. היום נכתבים ספרים בלשון העברית שמכוונים ישר

לתרגום. היום מדברים על 'ילדים מקולקלים' - בתרגום מילולי מאנגלית - במקום על ילדים מפונקים. היום אני רואה שאחד המנהיגים אומר "אני אנצח את הבחירות", כלומר הבחירות הן אויב שצריך לנצח אותו. זהו תרגום ישיר מאנגלית. לי ברור שאני לא אתחיל לכתוב באנגלית; אני אמשך לכתוב בעברית, בידיעה שכל שנה פחות ופחות אנשים יבינו. אני מציעה דרך מעשית יותר לבדוק מאין נפתחת הרעה הזאת. נשיא האקדמיה דיבר על העולם האקדמי. אני הייתי רוצה למקד את המאבק דווקא בתחום המסחר, מפני שהיום בתחום המסחר מוכן מאליו ששם של חברה חייב להיות לועזי: בסט ביי, הום שופינג וכדומה. ההנחה היא שהלועזית מוכרת יותר. פניתי בזמנו אל נשיא התאחדות התעשיינים ושאלתי אם יש בידו סקר המוכיח זאת. אין שום סקר כזה. הייתי מאוד מבקשת שנשיא המדינה מצדו יפנה אל גורמי המסחר ושאל אותם אם כל הלעז הזה הוא הכרח. ואני רואה בזה חשיבות, מפני שזו הלשון המציפה את רחובותינו ואת הפרסומת שאין לה סוף, והיא כבר נחשבת נורמה.

א' אבנר: מצד אחד מעמדה של העברית אינו ניתן לערעור. ילדים נולדים אל תוך העברית ומדברים עברית, ובכית ספר מלמדים אותם בעברית. ואף על פי כן אנו חשופים לכל מיני סכנות שאינן סכנות ללשון ממש, אלא סכנות לתרבות. אנו מגיעים למצבים שהעברית קיימת ברמה הנמוכה ביותר וברמה הגבוהה ביותר, והאמצע חסר. לכן, אין לה קיום בלי אותו רובד ביניים של שיח של יום של בני אדם משכילים, שהוא הבסיס לתרבות ולספרות. זה התחום המאיים ביותר. הוא מאיים מצד אחד מאפנות לעז למיניהן, ומצד אחר מן הרצון להסתגר במגדל שן לשוני, מתוך התעלמות מכוונת או שלא מכוונת, מכל מה שעם ישראל יוצר בחושי.

מ"צ קדרי: כבוד הנשיא, אנחנו עדים לכך שמעמדה של הלשון העברית כמקצוע בבתי הספר ובבתי האולפנה הוא בירידה מתמדת. זהו תהליך הדרגתי ומתמשך, עד שאין שמים אליו לב, אלא כאשר התוצאה כבר מדאיגה ביותר. תחילה הפחיתו את מספר שעות הלימוד במקצוע עברית; אחר כך איחדו את לימודי הלשון והספרות למקצוע אחד והעבירו את בחינת הבגרות לאחת השנים הראשונות של בית הספר התיכון; בעקבות זאת היה קל גם להפחית את לימוד המקצועות הספרותיים שהלשון מתבססת עליהם. התוצאה היא דלדול תרבותי, שהרי ציבור שעולם המושגים שלו, עולם האסוציאציות שלו ועולם העקרונות שלו הצטמצמו למה שנלמד בגן הילדים, אי אפשר לצפות ממנו לעושר תרבותי.

והערה שנייה, בעניין פעילותה של האקדמיה. מקובל לחשוב שהאקדמיה ממונה על שמירת הלשון והתרבות, ועל כן שולטת בה השמרנות. אין זה כך באקדמיה ללשון העברית. האקדמיה מחדשת מילים בכל תחומי הלשון, ואם כן אין כאן שמרנות. האמת היא שיש תחומים שהאקדמיה אינה מרחיבה בהם את פעילותה מחוסר אמצעים. אילו היה בידה הייתה יכולה לפעול רבות בכמה תחומים, ובעיקר בתחום העברית החיה.

א' דותן: אני רוצה להביע את גאוותי על נשיא ישראל שהופיע וקידש שם ישראל על אדמת גרמניה. אני חושב שבעצם השימוש בלשון העברית בפני שני בתי המחוקקים בגרמניה, שימש דוגמה ומופת גם למנהיגים אחרים בישראל שילכו בעקבותיה. אתה

פרצת לפנייהם את הדרך. לפני שבועות אחדים הזדמן לי לקרוא את דבריך, ובכללם את הכרזתך: "אנו ושפתנו חיים". זה נכון, אבל זה צריך להיאמר גם כלפי פנים, גם לעם ישראל היושב בציון. מקובל לומר שתחיית הלשון העברית כבר נסתיימה, והעברית לשון חיה היא, ואין צורך לדאוג לה. אין הדברים נכונים. אני רוצה להתמקד בדבר שכבר הזכירו נשיא האקדמיה, והוא הדחיקה ההולכת וגוברת של הלשון העברית באוניברסיטאות, בייחוד במדעי הטבע, אך לא רק בהם. יש הרצאות המושמעות באנגלית; יש מרצים ישראלים הכותבים באנגלית את 'קורות החיים' שלהם המוגשים למוסדות בארץ. והמוסדות עצמם, כאן בארץ, יש מהם דורשים להגיש את הבקשות למחקר באנגלית. מוסד ממלכתי מכובד מאוד דורש מכל חוקר המבקש מענק מחקר להגיש את הבקשה באנגלית כעיקרון. והיה מעשה בחוקר שכתב עברית, והוחזרה בקשתו בדרישה שיכתוב אותה באנגלית. נמצא בידי מכתבו של אותו מוסד, ומשתמע ממנו שהשפה הרשמית המשמשת להגשת בקשות באותו מוסד היא אך ורק אנגלית, וזה במוסד אקדמי ממלכתי, שמצפים ממנו שישמור על מעמדה של הלשון העברית. כבוד הנשיא, אתה ידוע בהשפעת התערבותך בנושאים שונים. אני מציע שגם זה יהיה נושא שתשמיע בו את קולך, ואני בטוח שהוא יישמע.

א' חזן: אישי הנשיא, אתה מתקבל כאן ובכל מקום באהבה ובחיבה שהעם הזה רוחש לך, מתוך הרגשה שאתה מבטא את התקומה של עם ישראל בארצו, ובכלל זה תחייתה של הלשון העברית.

אני רוצה לחזור ולהדגיש את מה שאמרה הגב' הראבן על השמות הלועזיים של 'המותגים' בתחומי המסחר, של מקומות המסחר וכיוצא בזה. כמה מכווער לראות ברחוב כן-יהודה שלט באותיות עבריות: "צ'יינג' פוינט".

נשיא המדינה עזר ויצמן: זו גם אנגלית לא כל כך משובחת...

א' חזן: מי אחראי לזה? מרכז מסחרי גדול בירושלים נקרא סנטר one או סנטר אחד. שאלו מה מהם עדיף, והשיבו "מוטב שיהא השם כולו לועזי, ואל יהא עשוי כלאי-לשון"... בכל הדברים האלה יש חוסר כבוד עצמי וחוסר כבוד לעברית. זה הדבר שצריך להיות הדגל במלחמתה של אותה עמותה ציבורית שהא' אמיר דיבר עליה. נקודה שנייה היא עניין הכשרת המורים, על רקע האוטונומיה הניתנת למוסדות להכשרת מורים. יש בתי מדרש ותיקים למורים - ובכללם למשל זה הנושא את שמו של דוד ילין - שבהם מסורת הוראת העברית היא מסורת ותיקה, ומלמדים שם שש שעות עברית בשבוע. בתי מדרש אחרים אינם הולכים בדרך הזאת; הם מקצצים את שעות הוראת העברית לשליש ולרביע, ויש המסתפקים רק בבחינה בלא הוראה כלל.

ד' שחר: אני רוצה לייחד דברי לחרדה גדולה הרבה יותר מזו שהוזכרה פה, חרדה לעצם קיומם הפיזי של היושבים בזה.

נשיא המדינה עזר ויצמן: עד כאן. עד עכשיו הקשבתי בשקט, אבל כאן אני מוכרח להתערב. אינני מסכים לאמירה שנשקפת סכנה קיומית לעם ישראל, ודאי לא בגלל עניין הלעז!

ד' שחר: בהיותי בחוץ לארץ, נודמן לי לדבר לפני קהל במקומות שונים בעולם. ציינתי להם מהן המילים העבריות המשמשות בשפתם, והראיתי להם את השפעתה של השפה העברית על תרבותם. אחר כך נודמנתי לכנס שנערך בירושלים ונושאו "הספר", וראש העיר (דאז) פתח את הכנס בדברים בשפה האנגלית... הרהרתי ביני וביני עצמי: בעולם כולו 'הספר' משמעו התנ"ך, ספר הספרים, ואילו כאן עוסקים בספר ומדברים אנגלית. כדי לשמוע בירושלים את פתיחת חג הספר בשפה האנגלית אינני זקוק לראש עיר עברי. סיר רונלד סטורס דיבר אנגלית טובה הרבה יותר...

א' טריינין: בדברים שנשמעו פה נושבת רוח נכאים על מצבה של הלשון העברית, במיוחד במדעי הטבע. אני איש מדעי הטבע, ואני רוצה להפיג קצת את קושי האשמה שהוטחה בהם. בתחומים רבים של מדעי הטבע קהל העוסקים הוא מצומצם, והמומחים באותו התחום נמצאים בחוץ לארץ. משום כך המחקר חייב להתפרסם שם ובאנגלית; כל מי שרוצה שעבודתו לא תהיה טמונה בארון אלא תזכה לתגובות ולחורות דעתם של מומחים, חייב לפרסמה באנגלית. בסמינרים המתקיימים בארץ משתתפים אורחים שבאו מבחוץ ואינם יודעים עברית. האפשרות היחידה שלא לגרשם למקומם היא לקיים את ההרצאה בשפה שהכול מבינים, היינו באנגלית. כל זאת אינו גורע מן התביעה לקיים את העברית כשפת הוראה במוסדות להשכלה גבוהה. ואכן יש מרצים רבים המרצים בעברית, והם יוצרים ומחדשים מונחים רבים המתאימים לתחומי מדעי הטבע שהם עוסקים בהם.

מ' בראשר: חברי האקדמיה השמיעו את דעתם, ויכולת לראות, אדוני הנשיא, שכשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות. ובכל זאת עולה מכלל הדברים קריאה לפעולה.

נשיא המדינה עזר ויצמן: אני הוא שיזמתי את הביקור באקדמיה ללשון העברית, ועשיתי זאת מתוך אותן דאגות ששחתם באוזניי היום. לא באתי כדי להתרשם מן המחשבים המשוכללים שבאקדמיה (אף שהתרשמתי מהם), אלא כדי לדון עמכם בענייני השפה העברית.

יש מושג אחד שחלקו בלעז ומשתמשים בו היום, ואני חושב שהוא מוטעה ומטעה: פוסט-ציונות. ישנה איזו חדווה להוכיח שהשגנו כבר את הכול, אחרי חמישים שנה של ריבונות וכך וכך מלחמות. גמרנו, אין יותר ציונות. ומשתמשים באותו מונח לועזי. אני חושב שאנחנו נמצאים עכשיו בעיצומו של גיבוש הציונות, כפי שאבותינו ראו אותה. כמובן, בכל דרך ארוכה של התגבשות ישנן בעיות, ישנן עליות וישנן ירידות. אפשר להביא דוגמות מתחומים אחרים, כגון ממצבנו הצבאי, ממצבנו הכלכלי, ממצבנו היהודי, או ממצבנו הבינ-לאומי.

אנחנו צריכים לבחון את מצבנו בסוף המאה, ולקראת חמישים שנה לקיומה של מדינת ישראל - ואני שמח מאוד שאהיה נשיא בחגיגות החמישים ב-1998. אנחנו היום הציבור היהודי השני בגודלו בעולם. אולי לא כולם מדברים עברית מדויקת ואולי יש כאלה המחפשים בציונותיהם של אחרים אם הם יהודים או לא... אבל לו במלחמת

העצמאות, ואפילו במלחמת יום הכיפורים ובשעות הקשות שאחריה, לו היו אומרים לי שאנחנו נהיה פה בסוף המאה חמישה מיליון יהודים, הייתי מאוד מאוד ספקן. והנה אנחנו כאן ציבור כזה, השני בגודלו אחרי ארצות הברית.

אנחנו במצב כלכלי טוב: יש ויכוחים על אינפלציה גבוהה או נמוכה; אבל התוצר הלאומי שלנו הוא 16,000 דולר לנפש. אינני אומר זאת בשמחה, ודאי לא בשמחה לאיד, אבל במצרים זה 860 דולר. אנחנו פה באיזשהו מוקד באזור הזה שיש בו איזה ייחוד. כך גם מבחינה ביטחונית. אני מוכן להיפגש בארבע עיניים עם אחד הדוברים פה כדי שאוכל לעודדו קצת... תמיד צריך להיות על המשמר, ולכן אמרתי שצריך להקים כוח מגן חזק. אבל אין לנו היום סכנה קיומית כפי שהייתה לפני עשרים שנה: לא ממצרים - אפשר להתווכח אם זה שלום טוב או שלום לא טוב - בשנה הבאה ימלאו לו עשרים שנה. ויש עליות ומורדות, ובמצרים נשמעים קולות כאלה וקולות אחרים, אבל חמשת אלפים ישראלים נסעו לסיני בחג. בששת הימים מי חשב שזה יקרה? אין לנו סכנה מן המזרח, מפני שירדן בשלום אתנו. שלום כזה, שלום אחר, יש אומרים שאפשר היה לעשות יותר טוב. תמיד יש כאלה שאומרים, אבל הסכנה של הטוב הוא הטוב-מאוד. יש לנו בעיה עם סוריה. אבל גם סוריה איננה יכולה לעשות כיום כל מה שהיא רוצה. יש לה בעיות. אחת מהן היא מעמדה של רוסיה. יש לנו קשר עם טורקיה. לפני שבאתי הנה שוחחתי עם נשיא טורקיה. הוא יזם שיחה אתי. אני לא רוצה להאריך בדברים, כי זו הרצאה בפני עצמה. גם פה אסור לקפוא על השמרים, מפני שאין דבר שהוא מתמיד וקבוע בחיים. אם יש שלום עם מצרים ושלום עם ירדן, ותחילת הדרך עם הפלסטינים - גם זה דבר שצריך לשמור עליו. קרה משהו. כל הזמן קורה. זה לא אומר שמחר לא יכול להיות אחרת.

מעמדה הבין-לאומי של המדינה עולה. להלוויה הנוראה של יצחק רבין ז"ל באו שמונים ושניים ראשי מדינות, ובהם שלושה נשיאים של ארצות הברית, ראש ממשלת בריטניה ונסיך הכתר, נשיא גרמניה והקנצלר. זה לא סתם. זה לא קרה ביום אחד ולא קרה יש מאין. אני חושב שאנחנו נמצאים באחת ההתרחשויות החשובות ביותר בהיסטוריה שלנו.

יש כמובן גם ביקורת. הנה בעת מבצע 'ענבי זעם' שפכו קיתונות של זעם על כולם. אני אעשה עכשיו דבר לועזי, אני דופק על עץ, אנחנו מקווים שהמצב בצפון יתמיד. והיו לנו השבוע בצפון כמה אלפים שנסעו ל'צימרים'. זו גם כן מילה עברית נפלאה...

ג' בירנבאום: יש לנו מונח עברי: חדרי נופש.

נשיא המדינה עזר ויצמן: אתה אומר 'חדרי נופש', אבל אם תלך לשכור חדר נופש במטולה יאמרו לך 'נעים מאוד, לך למארג' עיון"...

הדגשתי ואמרתי לפני בתי הקונגרס בגרמניה: "אני מדבר אליכם בשפה, שלו היו שומעים אותי ישעיהו הנביא, דוד המלך וישו הנוצרי הם היו מבינים אותי". כך כתוב בנאום שלי. הדברים שאמרתי שם היו מכוונים לכמה כיוונים, גם לציבור בארץ. ודעו לכם, אני לא ישבתי כלילה ובבוקר היה נאום מוכן. זו הייתה עבודת צוות, ועוד במטוס תיקנו כמה ניסוחים.

בציבור היושב פה אין ספקות מה כוחה ומה חשיבותה של השפה העברית, ומה פעלה במשך מאה שנה של ציונות. אבל בסך הכול אנחנו בתום מאה שנה של ציונות. בסוף המאה הקודמת גדרה וחדרה היו מושבות קטנות. היום אלו ערים. אני עובר בראשון לציון, מקום היוולדה של אמי זיכרונה לברכה. כיום זו עיר, ברוך ה'. במדרחוב שיוור לבית הכנסת יש כמה בתים, ובאחד מהם נולדה אמי.

אני דואג בעיקר ליהדות ישראל. יש נטייה אצלנו לדאוג לכל האנשים. אבל עם כל העבר, יש היום יהודים החיים במקומותיהם בגולה ואינם באים הנה, ויש גם אחוזים גבוהים מהם שאפילו אינם מתעניינים במה שקורה פה. אני מניח שאם הם יפנו ויבקשו עזרה נשתדל לעזור להם. כמה? בשפה העברית. מדוע הם פונים? כי הם רוצים איו המשכיות. איפה? בגולה...

יש לי איו בעיה עם יהדות הגולה. אינני מתגאה בזה. אני רק מציין לעצמי שלפני שבועיים סיימתי שלוש שנים של נשיאות וטרם ביקרתי בארצות הברית. לא בגלל השלטון שם, אלא מפני שיש לי בעיה מה להגיד ליהודים. מה אני? "שלח לי עוד כסף לאוניברסיטה העברית"? אני רוצה לומר לו: "קח את הרגליים ובוא לארץ!"

אם אנחנו חרדים מה יקרה כאן בארץ, הרי יהדות הגולה צריכה להיות תורה שבעתים מה יקרה לה. ההתכוללות ונישואי התערובת הם בממדים עצומים. אפשר לעשות חשבון מה יקרה בעוד שלושים שנה. אם הבעיה של יהודי העולם היא איך לקיים עצמם כיהודים בגולה, אינני חושב שתפקידנו לסייע להם בכך. כי אנחנו ציונים, וציונות זה ציון. בלי חכמות. ומטרת אבות הציונות היא להביא אותם הנה לארץ אבותינו כשהתנ"ך הוא הבסיס.

לנו ישנה בעיה מה דמות תהיה לחברה הישראלית בעוד שלושים וארבעים שנה מבחינה ציונית ומבחינה יהודית. יש פה בעלי השקפות שונות לחלוטין בקשר ליהדות. במשך השנים נצטרך להחליט מה זה ישראליות ומה זה יהדות.

באים יהודים מבחוץ ואומרים: "אתם לא יהודים, כי אינכם הולכים לבית הכנסת". אמרתי לקבוצה אמריקנית: "אומר לך מה ההבדל בינך וביני: כשאתה רוצה להתפלל אתה הולך 'דווענען אין שול' וכשאני רוצה להתפלל אני הולך להתפלל בבית הכנסת...". וכאן העברית נכנסת. ביסוסה של המדינה היהודית במאה העשרים ואחת קשור בביטחון ובשלום ובכלכלה ובהבנת העולם ובאחדות היהודית. וכאן נכנסת ביתר שאת השפה העברית. יש לה חשיבות אדירה.

אני גדלתי בבית שדיברו בו עברית וכתבו עברית, וכלל לא הבנתי איך אפשר לחיות בלי עברית. יש בביתי מכתבים של סבים וסבתות - מצד אבי ומצד אמי - בכתב יד ובעברית. יש לי מכתב מדודי חיים ויצמן, נשיא המדינה הראשון, שקיבלתי בהיותי בר מצווה ב-1937, והוא כתוב בעברית צחה. מניין באה לו העברית? הוא למד אותה בפניסק או במקום אחר. לאבות היישוב, שהניחו את הנדבכים הראשונים למדינת ישראל בראשית המאה, היה ברור מאוד ומוכן שהעברית היא אחד הכוחות החשובים המגבשים את העם ומלכדים את החברה.

היום צריך לעשות את זה ביתר שאת. ועכשיו זה הרבה יותר קשה. דווקא עכשיו, כשיש לנו הרבה עולים שקליטתם מצוינת מבחינה פיזית, אנחנו זקוקים לקליטה טובה מבחינה ציונית ישראלית ויהודית. ואני בטוח שלשפה העברית יש חשיבות כפולה ומכופלת מזו שהייתה לה בתחילת הדרך. זו הסיבה שבאתי לכאן לאקדמיה.

אינני חושב שיש צורך בגוף חדש; האקדמיה ללשון העברית היא-היא הגוף. יש אנשים שחושבים שכל דבר נפתר על ידי ארגון מחדש. אני מכיר פרופסורים לארגון שלא ארגנו שום דבר מימיהם... יש אקדמיה ללשון העברית, וזה תפקידה. כמובן בעזרת הממשלה. וגם אני לרשותכם עשרים וחמש שעות ביום.

כפי שאמר פרופ' טריינין, ישנה בעיה של עולם קטן, על ידי אינטרנט וטלוויזיה ופקסים. ויש תרבות עולמית. אני שומע לי לפעמים מוזיקה טובה באחת או בשתיים בלילה. ישנה גם תרבות עולמית שאי אפשר לזלזל בה, חלקה איכותית מאוד. וכשאתה הולך ללובר או למוזאון הבריטי או למוזאון בניו יורק אתה לא יכול לבקש שהכול יהיה כתוב בעברית. ישנה הרגשה שאנחנו נמצאים בהשפעה עצומה של התרבות העולמית, שכוחה גדל בגלל התקשורת, דבר שלא היה לפני ארבעים וחמישים שנה. היום כל ילד בא הביתה, פותח טלוויזיה ומטרטרים לו את הראש באנגלית.

אי אפשר להתעלם מן החוץ. אי אפשר להתעלם מן הצורך להיות יונק קצת מן התרבות הזאת. אנחנו ואתם חייבים למצוא את האיזון. ולכן באתי הנה היום, וזו המלצתי וזו בקשתי: בואו, חברי האקדמיה ללשון העברית, בואו תקחו את הדברים בידיים. בעזרת משרד החינוך ומוסדות אחרים. אמרתי את זה גם לאנשים פוליטיים. מפעם לפעם אני נפגש עם אנשי המעש, אנשי הפוליטיקה, גם מכאן וגם מכאן. כל מי שיהיה בשלטון יצטרך לדאוג לדברים האלה ולשפה העברית.

מ' בר-אשר: אנחנו מודים לנשיא המדינה על הדברים שאמר. אנו מודים לך מאוד על יזמתך לבוא לביקור באקדמיה, על התעניינותך בפעולות האקדמיה ועל הדברים שאמרת. זה יום גדול לאקדמיה וללשון העברית.

הישיבה המאתיים ושלושים (ר"ל)

ביום כ"ט במרחשוון התשנ"ז (11 בנובמבר 1996) בשעה 16.00, בבית האקדמיה בירושלים.

*לצד הדיון בגבה, כדאי לרשום הערת המזכירות המדעית על עניין קטן בבינוני. ההחלטה התקבלה בוועדת הדקדוק ביום א' בשבט תשמ"ה - 23 בינואר 1985, והייתה אמורה להתאשר בישיבת המליאה קע"ג-קע"ד. אבל שם לא נרשם עניין קטן כלל. בכל זאת נרשמה ההחלטה בקובץ ההחלטות. כדאי להעיר על כך בהזדמנות זו, אגב גבה, ולטעון שההחלטה אושרה במליאה אף שלא נרשמה שם.

הנוכחים: החברים הגב' ש' הראבן והא' א' אבנר, ע' אורנן, מ' אור, ש' אירמאי, י' בלאו, ז' בן-חיים, מ' בר-אשר (י"ר), א' דותן, י' יהלום, א' מגד, ש' מורג, י' סמילנסקי, גב"ע צרפתי, מ"צ קדרי וי' רצהבי;
 החברים-היועצים הגב' קציעה כ"ץ והא' י' בן-טולילה, א' יבין, י' מנצור, א' שמעוני וש' שרביט;
 המנהל הכללי, הא' נ' אפרתי; חברי המזכירות המדעית, הגב' ע' גונן, ר' גדיש, ק' דובנוב, צ' זמירי ומ' זמלי והא' ר' אירמאי, ג' בירנבאום וי' עופר;
 יועצת הלשון בקול ישראל, הגב' ר' אלמגור-רמון; הגב' ס' ברק ממכון מזי"א;
 בני משפחתו של יגאל ינאי ז"ל.

- סדר היום:**
- א. דברי הערכה לד"ר יגאל ינאי ז"ל
 - ב. ברכות לס' יזהר ולא' מגד
 - ג. אישור זיכרונות הדברים של ישיבות קודמות
 - ד. מינוי ועדה לבחינת סגולות המועמדים לאקדמיה
 - ה. ענייני דקדוק: 1. ניקוד ה"א הידיעה ומילת השאלה 'מה'; 2. צורת הבינוני של גָבָה; 3. ניקוד השמות מטס, משט ומטח; 4. החלטות נוספות של ועדת הדקדוק
 - ו. מילים בשימוש כללי: התעדה, קומֶדֶית מצָבִים, ערוץ

א. דברי הערכה לד"ר יגאל ינאי ז"ל

הא' בר-אשר: חברי האקדמיה, אני מתכבד מאוד לפתוח את הישיבה המאתיים ושלושים של האקדמיה. נפתח בדברי הערכה למזכיר המדעי של האקדמיה, הפרופ'